

2021

$\beta\ddot{y} \text{ — } \bullet \frac{3}{4} \acute{E} \ddot{A} \mu \acute{A}^{10} \text{®} \quad \zeta \gg \acute{A}^{10} \text{®} \quad \ddot{A} \cdot \hat{A} \quad \alpha \quad \zeta$
 $\beta\ddot{y} \tilde{A} \ddot{A} \cdot \frac{1}{2} \quad ' \frac{1}{2} \pm \ddot{A} \quad \zeta \gg \acute{A}^{10} \text{®} \quad \text{œ} \mu \tilde{A} \grave{\text{I}}^3 \mu^1 \quad \zeta \quad 0 \pm 1$
 $\beta\ddot{y} \text{ œ} - \tilde{A} \cdot \quad ' \frac{1}{2} \pm \ddot{A} \quad \zeta \gg \text{®}$

$\beta\ddot{y} \pm \acute{A} \pm \tilde{A} \acute{I} \acute{A} \cdot , \quad \bullet \acute{A} \pm^{33} \mu \gg \text{ } ^{-} \pm$

$\beta\ddot{y} \acute{A} \grave{\text{I}}^3 \acute{A} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \quad " \mu , \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \quad \text{£} \text{Ç} - \tilde{A} \mu \acute{E} \frac{1}{2} , \quad \text{£} \tilde{A} \acute{A} \pm \tilde{A} \cdot \acute{A}^{10} \text{®} \hat{A} \quad 0 \pm 1 \quad ' \tilde{A} \text{Æ} \neg \gg \mu^1 \pm \hat{A} , \quad \text{£} \text{Ç} \quad \zeta \gg \text{®} \quad \bullet \acute{A}^1 \tilde{A} \tilde{A}$
 $\beta\ddot{y} \pm \frac{1}{2} \mu \acute{A}^1 \tilde{A} \tilde{A} \text{®} \frac{1}{4} \quad \zeta \quad \bullet \mu \neg \acute{A} \quad \zeta \gg \acute{A} \quad \neg \text{Æ} \quad \zeta \quad \acute{A}$

<http://hdl.handle.net/11728/11833>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας στην Ανατολική
Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή**

Παρασύρη Ευαγγελία

Ιανουάριος 2021

Ιανουάριος 2021

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας στην Ανατολική
Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις, τη
Στρατηγική και την Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

Παρασύρη Ευαγγελία

© Παρασύρη Ευαγγελία, 2021

Σελίδα Εγκυρότητας

Όνοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Παρασύρη Ευαγγελία

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: «Η Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή»

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 02/02/2021 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου) Ευαγόρου Λ. Ευαγόρας,
Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Σκλίας Παντελής, Πρύτανης Πανεπιστημίου
Νεάπολις Πάφου.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αναστασιάδου Μερσίλεια, Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου.

Πνευματικά Δικαιώματα

Copyright, Παρασύρη Ευαγγελία, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All right reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχής των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου

Η Υπεύθυνη Δήλωση

Ο/Η.....γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τα τίτλο «.....» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η Δηλών/σα

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

Κεφάλαιο 1ο: Εισαγωγικά και Μεθοδολογικά	8
1.1. Εισαγωγή.....	8
1.2. Μεθοδολογία.....	11
1.3. Θεωρητικό Υπόβαθρο.....	12
Κεφάλαιο 2ο: Ο στρατηγικός σχεδιασμός της Τουρκίας	13
2.1 Το Δόγμα Νταβούτογλου και ο νέο-οθωμανισμός: Επιρροές στην τουρκική εξωτερική πολιτική και στρατηγική.....	13
2.2. Περιφερειακό στρατηγικό περιβάλλον της Τουρκίας.....	17
2.3. Οι τουρκικοί στρατηγικοί στόχοι: Επιδιώξεις, δυσκολίες και προβλήματα.....	24
2.4. Οι τουρκικοί συντελεστές ισχύος: Δυνάμεις και αδυναμίες.....	27
Κεφάλαιο 3ο: Η Τουρκία στην ανατολική Μεσόγειο	30
3.1. Στρατηγικοί Στόχοι.....	30
3.2. Διπλωματικές σχέσεις.....	33
3.3. Η στρατηγική της Τουρκίας και η άσκηση σκληρής ισχύος (hard power) στην ΝΑ Μεσόγειο.....	35
3.4. Ζητήματα Ενέργειας	37
Κεφάλαιο 4ο: Η Τουρκία στη Μέση Ανατολή	40
4.1. Στρατηγικοί Στόχοι.....	40
4.2. Διπλωματικές Σχέσεις.....	42
4.3. Η στρατηγική της Τουρκίας και η άσκηση σκληρής ισχύος (hard power) στην Μέση Ανατολή.....	45
Κεφάλαιο 5ο: Τουρκία και μεγάλες δυνάμεις	50
5.1. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ	50
5.2. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Ρωσία.....	52
5.3. Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε.	54
Κεφάλαιο 6ο: Επίλογος	57
6.1. Γενικά συμπεράσματα	57
Βιβλιογραφία	60

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να μελετήσει την εξωτερική πολιτική και στρατηγική της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή από το 2011 έως σήμερα. Όσον αφορά, τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε αυτή αποτελεί μια ποιοτική περιπτωσιολογική μελέτη. Η ακόλουθη διπλωματική εργασία, επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: πρώτον, ποιες στρατηγικές ακολουθεί η Τουρκία τη τελευταία δεκαετία στις παραπάνω περιοχές; Δεύτερον, πως ο νέο-οθωμανισμός και το Δόγμα Νταβούτογλου επηρεάζουν την άσκηση της στρατηγικής στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή; Τρίτον, ποιες αξιώσεις εγείρει στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή; Τέλος, ποιοι είναι συντελεστές ισχύος της και ποια μέσα χρησιμοποιεί για να επιτύχει το στόχο της; Συμπερασματικά, ποιοι είναι οι επιδιωκόμενοι στόχοι, και κατά πόσο τους έχει επιτύχει. Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας επηρεάστηκε από το Δόγμα Νταβούτογλου και τα «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες της». Το ξέσπασμα, όμως, της «Αραβικής Άνοιξης» μετέβαλλε την εξωτερική πολιτική και τη στρατηγική της. Ακόμα, η ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και οι διαφορές με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών, δημιούργησαν προβλήματα ανάμεσα στη Τουρκία και στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Η χρήση σκληρής ισχύος που χρησιμοποιεί η Τουρκία για την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων, δημιουργούν πολλές φορές αντιδράσεις από τη διεθνή κοινότητα. Το κείμενο καταλήγει στα εξής συμπεράσματα: η Τουρκία είναι μια χώρα που αποσκοπεί στην κατάκτηση της περιφερειακής ηγεμονίας, ασκεί μια αναθεωρητική και επιθετική πολιτική για την επίτευξη των στόχων της.

Λέξεις κλειδιά:

εξωτερική πολιτική, στρατηγική, ήπια ισχύς, σκληρή ισχύς, Ανατολική Μεσόγειος, Μέση Ανατολή, ΑΟΖ, συριακή κρίση, Αραβική Άνοιξη

Abstract

This dissertation seeks to study Turkey's foreign policy and strategy in the east Mediterranean and the Middle East from 2011 until today. The methodology followed concerns a qualitative case study. The following diploma attempts to answer the following research questions: first, what strategies has Turkey been following in the last decade in the above areas? Second, how do neo-Ottomanism and Davutoglu Doctrine affect the exercise of strategy in the Eastern Mediterranean and the Middle East? Thirdly, what claims does it make in the eastern Mediterranean and Middle East? Finally, what are its power factors and what means does it use to achieve its goal? In conclusion, what are the goals pursued, and to what extent has it achieved them. Turkey's foreign policy has been influenced by Davutoglu Doctrine and "zero problems with its neighbors". However, the outbreak of the "Arab Spring" changed its foreign policy and strategy. Furthermore, the discovery of rich hydrocarbon deposits and the differences with the Eastern Mediterranean countries for the delimitation of maritime zones, created problems between Turkey and the Eastern Mediterranean countries. The use of hard power used by Turkey to achieve its strategic goals has often provoked reactions from the international community. The text concludes: Turkey is a country aiming to conquering regional hegemony, pursues a revisionist and aggressive policy to achieve its goals.

Keywords:

Foreign policy, strategy, soft power, hard power, Eastern Mediterranean, Middle East, EEZ, Syrian crisis, Arab Spring

Κεφάλαιο 1.Εισαγωγικά και Μεθοδολογικά

1.1. Εισαγωγή

Το 2011 αποτελεί έτος ορόσημο για τις σχέσεις των κρατών στην Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο. Από το Μαρόκο μέχρι την Αίγυπτο και από τη Συρία έως την Υεμένη οι αραβικές εξεγέρσεις, οι οποίες ξέσπασαν το 2011 αποτελούν ένα φαινόμενο κοινωνικοπολιτικής αλλαγής. Οι αναταραχές που ξέσπασαν στο εσωτερικό των κρατών επηρέασαν όχι μόνο την ευρύτερη Μέση Ανατολή, αλλά και τη πολιτική παγκόσμιων δρώντων, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, οι ευρωπαϊκές μεγάλες δυνάμεις. Φυσικά και την Τουρκία, η οποία όντας στη καρδιά του ζητήματος αλλά και άλλων περιφερειακών προβλημάτων δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη, αλλά ούτε και αμέτοχη στις αλλαγές που επήλθαν στη γειτονιά της. Η Τουρκία έλαβε ενεργό ρόλο στις εξελίξεις, έτσι ώστε να διατηρήσει την ασφάλειά της, την επιρροή της, καθώς και την εδαφική της ακεραιότητα, η οποία βρισκόταν σε κίνδυνο (Hale 2013:393).

Η Τουρκία άρχισε να αντιμετωπίζει νέες απειλές στο εξωτερικό γεωπολιτικό περιβάλλον της, οι οποίες το επηρεάζουν και το μεταβάλλουν εξαιτίας των γεγονότων που ενισχύουν τη ρευστότητα και την αστάθεια στη περιοχή. Επομένως, για τη Τουρκία άρχισε μια νέα κρίση με τη Κύπρο, η οποία προχώρησε σε ανεύρεση και εξόρυξη φυσικού αερίου στην Κυπριακή Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) (Oğuzlu,2010:85). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ξεσπάσουν αντιδράσεις εκ μέρους της και να δημιουργηθούν προβλήματα για τις θαλάσσιες ζώνες με χώρες όπως η Ελλάδα. Στο προσκήνιο των εξελίξεων ανακύπτει και ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, όπου η Τουρκία έχει ενεργό ρόλο, λόγω του Κουρδικού στοιχείου, το οποίο αποτελεί απειλή για εκείνη και στη συνέχεια ο πόλεμος στη Λιβύη.

Συνεπώς, η Τουρκία για να αντιμετωπίσει τα παραπάνω ζητήματα ακολουθεί μια στρατηγική που άλλοτε στοχεύει στη διατήρηση του status quo και συνεπώς του ως τώρα περιφερειακού ρόλου της, άλλοτε φαίνεται να συμπλέει με διεθνείς δρώντες και άλλοτε να ακολουθεί μια ρητορική υπερβολικής αυτοπεποίθησης ως περιφερειακός δρών (Litsas, 2014:125). Οι διαφορετικές αυτές συμπεριφορές της Άγκυρας έχουν οδηγήσει αρκετούς μελετητές να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι η τουρκική εξωτερική πολιτική έχει εισέλθει σε μια νέα εποχή, στην οποία έχει να αντιμετωπίσει κυρίως ζητήματα ασφάλειας (Litsas, 2014:125). Για να

αντιμετωπίσει τα ζητήματα αυτά χρησιμοποιεί μέσα που αφορούν την άμυνα, τη διπλωματία, την ενίσχυση της στρατιωτικής της ισχύος και συμμαχίες, ενώ καλείται να αντιμετωπίσει και τις αντιδράσεις και τις κυρώσεις της διεθνούς κοινότητας, η οποία άλλοτε τη στηρίζει έμπρακτα και άλλοτε τη κατακρίνει.

Η παρούσα μελέτη στόχο έχει να εξετάσει τη στρατηγική και εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή από το 2011 έως σήμερα. Επίσης, θα μελετηθεί η στρατηγική της Τουρκίας πως άλλαξε και πως επηρεάστηκε, από το ξέσπασμα της «Αραβικής Άνοιξης», στη Μέση Ανατολή, καθώς και τα ενεργειακά ζητήματα. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τα μέσα που χρησιμοποιεί για να επιτύχει τους στόχους της. Ακόμα θα μελετήσουμε τον τρόπο που το «Δόγμα Νταβούτογλου» και το νέο-οθωμανικό μοντέλο έχει επηρεάσει την εξωτερική της πολιτική και τη στρατηγική της στις εν λόγω περιφέρειες. Στη συνέχεια, εξετάζονται η άσκηση της ήπιας και της σκληρής ισχύος στις υπό εξέταση περιφέρειες, καθώς και η στρατηγική που ακολουθεί σε κάθε μία από αυτές. Το κείμενο καταλήγει στις σχέσεις της Τουρκίας με τις μεγάλες δυνάμεις και τις αντιδράσεις τους απέναντι στην αναθεωρητική της πολιτική.

Η επιλογή του θέματος αυτού υπό το φως των κρίσιμων εξελίξεων που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια στις περιοχές αυτές. Πιο συγκεκριμένα, από τη μία, η ανάφλεξη στη Μέση Ανατολή, η αποσταθεροποίηση στην Ανατολική Μεσόγειο και από την άλλη, η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας και η επιθυμία της να αλλάξει τις ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, ώστε να καταστεί ένας περιφερειακός ηγεμόνας, συνέβαλαν στην επιλογή αυτού του θέματος. Επίσης, είναι σημαντικό να καταγραφούν τα σημαντικότερα γεγονότα που έλαβαν χώρα σε περιοχές που αποτέλεσαν το θέατρο των εξελίξεων κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Στο πρώτο κεφάλαιο, εξετάζεται και αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο το Δόγμα Νταβούτογλου συνέβαλε στη σκιαγράφηση της στρατηγικής της Τουρκίας. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες μετατράπηκαν σε ηγεμονικά ζητήματα. Ακόμα θα μελετήσουμε τους στρατηγικούς στόχους της Τουρκίας στις δύο περιφέρειες και στη συνέχεια θα εξετάσουμε τους συντελεστές ισχύος της, καθώς και τις επιδιώξεις της. Τέλος θα αναφερθούμε στα προβλήματα που αντιμετωπίζει για την υλοποίηση των στόχων της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζεται η στρατηγική και η εξωτερική πολιτική που ασκεί η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ειδικότερα, θα μελετήσουμε τους στρατηγικούς της στόχους σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας στην εν λόγω περιοχή. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα μέσα που χρησιμοποιεί για να τους επιτύχει. Συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε στη διπλωματία και την ήπια ισχύς, καθώς και στην άσκηση της σκληρής ισχύος της. Τέλος, θα γίνει αναφορά στα ενεργειακά ζητήματα που έχουν προκύψει από το 2011 στην Ανατολική Μεσόγειο και πως έχουν επηρεάσει τις σχέσεις της Τουρκίας με τις χώρες της περιοχής.

Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάζεται η στρατηγική και η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή. Σε αυτό το κεφάλαιο θα μελετήσουμε, όπως και στο προηγούμενο, τη στρατηγική της Άγκυρας στην Μέση Ανατολή, τα μέσα που χρησιμοποιεί, όπως είναι η διπλωματία, η άσκηση ήπιας και σκληρής ισχύος και οι συμμαχίες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, εξετάζονται οι σχέσεις της Τουρκίας με τις μεγάλες δυνάμεις. Συγκεκριμένα, εξετάζονται και αναλύονται οι σχέσεις της Τουρκίας με τους διεθνείς δρώντες που διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στις δύο περιφέρειες, όπως είναι οι ΗΠΑ, Η Ρωσία και οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Η μελέτη αυτή θα γίνει ως προς σχέσεις και τις αντιδράσεις τους για τη στρατηγική που ασκεί στις δυο περιφέρειες και όχι ως προς τις μεταξύ τους σχέσεις. Τέλος, καταλήγει σε συμπεράσματα για τις προοπτικές της στρατηγικής της Τουρκίας και κατά πόσο έχει επιτύχει τους στόχους της.

1.2. Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη μελέτη της στρατηγικής και της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, είναι η ποιοτική έρευνα, η οποία βασίζεται στη μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών. Επίσης, η ακόλουθη διπλωματική εργασία αποτελεί μια περιπτωσιολογική μελέτη, καθώς εξετάζονται συγκεκριμένες περιφερειακές ενότητες, όπως η ανατολική Μεσόγειος και η Μέση Ανατολή. Η επιλογή της ποιοτικής και περιπτωσιολογικής μελέτης, επιλέχθηκε, διότι συμβάλλει στην καλύτερη και πιο αποτελεσματική μελέτη της εξωτερικής πολιτικής, μέσα από την μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πληροφοριών, έτσι ώστε να εξαχθούν συγκεκριμένα συμπεράσματα. Ακόμα, η επιλογή των παραπάνω περιφερειών έγινε με βάση το ότι η ανατολική Μεσόγειος και η Μέση Ανατολή από την αρχή της εξεταζόμενης περιόδου άρχισαν να αποτελούν το θέρετρο των εξελίξεων και να προσελκύουν το ενδιαφέρον

σημαντικών δρώντων, λόγω των σημαντικών γεωπολιτικών μεταβολών που προέκυψαν. Επίσης, οι εν λόγω περιφέρειες αποτελούν μέρος του ερευνητικού ενδιαφέροντος της γράφουσας.

Κρίνεται σκόπιμο να γνωστοποιηθεί ότι η αναφορά στις σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, παρά το γεγονός ότι δεν αποτελούν μέρος, ως προς τη γεωγραφική τους θέση, στην ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή, η αναφορά τους κρίνεται απαραίτητη, διότι διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη πορεία των εξελίξεων στις υπό αναφορά περιφέρειες.

Συνεπώς, οι μεταβλητές που εξετάζονται είναι η στρατηγική που ακολουθεί η Τουρκία, αυτό αποτελεί την ανεξάρτητη μεταβλητή, ενώ οι εξελίξεις που διαδραματίζονται στο εσωτερικό των χωρών της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής αποτελούν τις εξαρτημένες μεταβλητές, εφόσον με βάση αυτές δρα η Τουρκία.

Σχηματικά οι εξής ερευνητικές υποθέσεις:,- α) η Τουρκία είναι ένας περιφερειακός δρών που αποσκοπεί στην απόκτηση της περιφερειακής ηγεμονίας, β) Το Δόγμα Νταβούτογλου αποσκοπεί προς την επίτευξη του παραπάνω στόχου, γ) Η Τουρκία ασκεί μια επιθετική στρατηγική, δ) Η Τουρκία αποτελεί μια αναθεωρητική δύναμη με στόχο την ηγεμονία σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα απαντηθούν είναι τα ακόλουθα: πρώτον, ποιες στρατηγικές ακολουθεί η Τουρκία τη τελευταία δεκαετία στις παραπάνω περιοχές; Δεύτερον, πώς ο νέο-οθωμανισμός και το Δόγμα Νταβούτογλου επηρεάζουν την άσκηση της στρατηγικής και της εξωτερικής πολιτικής στην ανατολική Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή; Τέλος, ποιοι είναι συντελεστές ισχύος της και ποια μέσα χρησιμοποιεί για να επιτύχει τον στόχο της; Συμπερασματικά, ποιοι είναι οι επιδιωκόμενοι στόχοι, και κατά πόσο τους έχει επιτύχει.

1.2.1. Θεωρητικό πλαίσιο

Οι βασικές θεωρητικές και εννοιολογικές προσεγγίσεις, του δομικού ρεαλισμού θα αποτελέσει τις κατευθυντήριες γραμμές για την μελέτη αυτού του θέματος, καθώς ο δομικός ρεαλισμός κατανοεί τη συμπεριφορά των κρατών υπό συγκεκριμένες συνθήκες και προϋποθέσεις. Εστιάζει στη δομή του διεθνούς συστήματος και συγκεκριμένα στην κατανομή της ισχύος ανάμεσα στις διάφορες δυνάμεις (Walt, 1998:29). Σύμφωνα με το δομικό ρεαλισμό, το βασικό στοιχείο είναι η

αναρχία του διεθνούς συστήματος και η κατανομή της ισχύος. Σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα ο πόλεμος αποτελεί πάντα μια σημαντική πιθανότητα. Έτσι, τα κράτη καταφεύγουν στον πόλεμο όχι από λάθος εκτιμήσεις, αλλά για να επιτύχουν τα συμφέροντά τους και τους πολιτικούς τους σκοπούς (Κουσκουβέλης, 2007:208). Τέλος, οι κανόνες διεθνούς δικαίου δεν παίζουν κανένα ρόλο, παρά να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών. Ο δομικός ρεαλισμός κατανοεί τη συμπεριφορά των κρατών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και άμυνας. Σε ένα σύστημα, στο οποίο οι δρώντες βρίσκονται σε διεθνή ανταγωνισμό, τα κράτη οφείλουν να διασφαλίσουν την επιβίωση και την ασφάλειά τους (Jackson και Sorensen, 2006:133).

Όμως τα κράτη εκτός από την επιβίωση, μπορεί να επιλέξουν την επικράτηση και την ηγεμονία έναντι των υπολοίπων κρατών (Κουσκουβέλη, 2007:217). Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz στο *Theory of International Politics*, τα κράτη «κατ' ελάχιστον επιδιώκουν την επιβίωση τους και κατά μέγιστον επιδιώκουν την παγκόσμια κυριαρχία» (Waltz,1979:35). Σε περίπτωση που επιδιώκουν την ηγεμονία, έχουν τρεις επιλογές, την εσωτερική ενδυνάμωση, την αύξηση της ισχύος τους, με τη δημιουργία συμμαχιών, ηγεμονικού χαρακτήρα, είτε με τη στρατηγική εφαρμογή του «διαίρει και βασίλευε» και την επιθετική στρατηγική, που συνάδει με τη χρήση στρατιωτικής ισχύος (Κουσκουβέλη, 2007:218). Επίσης, τα κράτη που επιδιώκουν την ηγεμονία χρησιμοποιούν και τον πειθαναγκασμό, «ο οποίος έγκειται στην προσπάθεια ενός κράτους να αποκομίσει οφέλη από ένα άλλο κράτος χρησιμοποιώντας την απειλή χρήσης βίας». (Κουσκουβέλης, 2007:210) Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο δομικός ρεαλισμός συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση της εξωτερικής πολιτικής και της στρατηγικής της Τουρκίας.

Ακολούθως, οι εννοιολογικές προσεγγίσεις της «ήπιας ισχύος» και της «σκληρής ισχύος», θα αποτελέσουν μέρος της ακόλουθης περιπτωσιολογικής μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, η «ήπια ισχύς είναι η ικανότητα να πάρεις αυτό που θες περισσότερο μέσω της ελκυστικότητας σου παρά μέσω του καταναγκασμού ή των πληρωμών. Πηγάζει από την ελκυστικότητα του πολιτισμού, των πολιτικών ιδανικών και της εξωτερικής πολιτικής της χώρας»(Nye, 2005:89). Απεναντίας, η σκληρή ισχύς είναι η ικανότητα του να πετύχεις αυτό που θες μέσω της χρήσης οικονομικής ή στρατιωτικής δύναμης, απειλώντας τους άλλους πως θα χρησιμοποιήσεις εναντίον τους την οικονομική σου υπεροχή, ή τη δυνατότητα που έχεις να τους εξαναγκάσεις» (Pallaver, 2011:140). Οι παραπάνω έννοιες επιλέχθηκαν, ώστε να αποτυπώσουν τα μέσα που χρησιμοποιεί η Τουρκία για να επιτύχει τους στρατηγικούς της στόχους στην ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή.

Κεφάλαιο 2. Ο στρατηγικός σχεδιασμός της Τουρκίας

2.1. Το Δόγμα Νταβούτογλου και ο νέο-οθωμανισμός: Επιρροές στην τουρκική εξωτερική πολιτική και στρατηγική

Η τουρκική στρατηγική και εξωτερική πολιτική από το 2002 είναι εμπνευσμένη από τον Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος την εισήγαγε στο βιβλίο του *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*. Η αναφορά στο δόγμα Νταβούτογλου και το νέο-οθωμανισμό είναι σημαντική, διότι η εξωτερική της πολιτική και η στρατηγική σχεδιάστηκε και επηρεάστηκε από το δόγμα Νταβούτογλου και δη το νέο-οθωμανισμό. Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται το δόγμα Νταβούτογλου και ο νέο-οθωμανισμό, ώστε να γίνει κατανοητό πως επηρεάζεται η εξωτερική πολιτική και η στρατηγική της Τουρκίας.

Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου, η Τουρκία οφείλει να επαναπροσδιορίσει την εξωτερική της πολιτική εκμεταλλευόμενη τα ιδιαίτερα γεωγραφικά και ιστορικά της χαρακτηριστικά καθώς είναι «*μια κεντρική χώρα με πολλαπλές περιφερειακές ταυτότητες που δεν μπορούν να περιοριστούν σε μία [...] θα πρέπει να είναι σε θέση να παράσχει ασφάλεια και σταθερότητα όχι μόνο για αυτή αλλά και για τους γείτονες και την περιοχή*» (Νταβούτογλου, 2010:165). Επομένως, το ιστορικό παρελθόν της Τουρκίας, που αποτελεί τα πάλαι ποτέ οθωμανικά σύνορα, δίνει τη δυνατότητα στη Τουρκία να διαδραματίσει ένα κεντρικό ρόλο από τα Βαλκάνια έως τη Κεντρική Ασία (Grigoriadis, 2010:180). Για την επίτευξη αυτού του στόχου η Τουρκία οφείλει να εκπληρώσει, σύμφωνα με το Νταβούτογλου, πέντε στόχους: - α) την ισορροπία ανάμεσα σε δημοκρατία και ασφάλεια, β) μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες, γ) τήρηση πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής, δ) σύσφιξη σχέσεων με τους γείτονες ή άλλες χώρες, ε) συμμετοχή σε όλα τα σημαντικά παγκόσμια ζητήματα και διεθνείς οργανισμούς (Davutoglu, 2008:105). Στη πορεία, όμως προέκυψαν διάφοροι φραγμοί στις φιλοδοξίες της Τουρκίας, με αποτέλεσμα να επαναπροσδιοριστούν οι στρατηγικοί στόχοι της και να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις αξίες, τα οράματα και την αυτονομία της χώρας για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων (Davutoglu, 2012:123).

Βασική αρχή του δόγματος Νταβούτογλου είναι η πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες και η βελτίωση των σχέσεων με τις μουσουλμανικές και μη μουσουλμανικές κυβερνήσεις της Μέσης Ανατολής, των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ασίας, υιοθετώντας τη στρατηγική της ήπιας ισχύος (Pinar,2015:86). Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών «*{Η Τουρκία} επιθυμεί να εξαλείψει όλα τα προβλήματα από τις σχέσεις της με τους γείτονες ή τουλάχιστον να τα ελαχιστοποιήσει όσο το δυνατόν περισσότερο*». Επίσης, «*απορρίπτει τη λογική του παγώματος των προβλημάτων με τους γείτονες*» (Κουσκουβέλης και Λίτσας, 2013:216). Απεναντίας, η Τουρκία προσπαθεί να επιλύσει τα προβλήματα της με τη μέθοδο του αμοιβαίου κέρδους (win-win) και με ειρηνικά μέσα (Κουσκουβέλης και Λίτσας, 2013:17).

Όμως, «*η πολιτική των μηδενικών προβλημάτων*» δεν ήταν αποτελεσματική. Ιδίως μετά το τέλος του 2011 η πολιτική αυτή ήταν υπό κατάρρευση, καθώς οι σχέσεις ήταν τεταμένες με την Αρμενία, τη Συρία, το Ισραήλ, και την Κυπριακή Δημοκρατία, ενώ προβληματικές ήταν και οι σχέσεις με το Ιράν και τους Κούρδους του Ιράκ (Κουσκουβέλης και Λίτσας, 2013:412). Επιπλέον, οι τεταμένες σχέσεις με την Ελλάδα, οι οποίες προέρχονται από το παρελθόν, το casus belli στο Αιγαίο, οι καθημερινές παραβιάσεις των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου, δεν ενδείκνυται στη καλλιέργεια της καλής γειτονίας (Κουσκουβέλης και Λίτσας, 2013:47).

Παράλληλα, ο Νταβούτογλου, υποστηρίζει, ότι η Τουρκία χάρη στη γεωγραφική της θέση, κατέχει μια στρατηγική θέση, την οποία δεν έχει καταφέρει να αξιοποιήσει έως τώρα και πως θα πρέπει να αποκτήσει μια ενεργό θέση στα περιφερειακά συστήματα της Μέσης Ανατολής και των Βαλκανίων. Η Τουρκία θα πρέπει να ενεργεί ως μια «κεντρική χώρα», αντί να αποτελεί ένα ουδέτερο μέρος, να μετατραπεί σε παράγοντα επίλυσης προβλημάτων, συμβάλλοντας με αυτό το τρόπο στην παγκόσμια και περιφερειακή ειρήνη (Κουσκουβέλης και Λίτσας, 2013:113).

Σύμφωνα με το στρατηγικό βάθος του Νταβούτογλου, για να διαμορφώσει μια χώρα μια μακροχρόνια στρατηγική θα πρέπει να λάβει υπόψη της το ιστορικό βάθος, το οποίο παρέχει μια σωστή αντίληψη ανάμεσα στο παρόν, το παρελθόν και το μέλλον (Νταβούτογλου,2010:192). Επίσης, θα πρέπει να λάβει υπόψη της και το γεωγραφικό βάθος, το οποίο διεισδύει στις σχέσεις μεταξύ των περιφερειών και των παγκόσμιων παραγόντων (Νταβούτογλου, 2010:193). Με βάση το στρατηγικό βάθος του Νταβούτογλου, σχετικά με το ιστορικό βάθος, η Τουρκία εγείρει αξιώσεις σε περιοχές που βρίσκονταν υπό την Οθωμανική αυτοκρατορία.

Ο Νταβούτογλου, χρησιμοποιεί μια παρομοίωση με το τόξο και το βέλος και υποστηρίζει ότι, όσο η Τουρκία τεντώνει το τόξο της στην Ασία, τόσο πιο μακριά και με ακρίβεια θα εκτείνεται το βέλος της στην Ευρώπη. Επομένως, αναφέρει ότι όσο πιο σταθερές είναι οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ασία, τόσο πιο περιορισμένες θα είναι οι ευκαιρίες της με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η στρατηγική της ήπιας ισχύος, η οποία αποτελεί το βασικό εργαλείο με το οποίο η Άγκυρα επιδιώκει την αναθεωρητική της πολιτική θα ικανοποιήσει το νέο-οθωμανικό ηγεμονισμό της, ο οποίος αποτελεί τη σύγχρονη υψηλή στρατηγική της (Inaylo, 2019:97).

Επιπρόσθετα, η Τουρκία οφείλει να εφαρμόσει μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική. Η Τουρκία, θα πρέπει να τηρεί ίσες αποστάσεις, αναφορικά με τους δρώντες του διεθνούς συστήματος και να αποφεύγει τις συγκρούσεις (Νταβούτογλου, 2010:190). Θα πρέπει, λοιπόν, να ακολουθεί τη στρατηγική της εξισορρόπησης. Τέλος, με βάση την αρχή της ρυθμιστικής διπλωματίας, η Τουρκία θα πρέπει να συμμετάσχει σε διεθνείς οργανισμούς, ώστε να δημιουργεί δομές συνεργασίας και να προβάλλει το διεθνές κύρος της και το γεωστρατηγικό της ρόλο. Η Τουρκία, επίσης θα πρέπει να παίζει ο ρόλο του διαμεσολαβητή σε συγκρούσεις ή κρίσεις (Νταβούτογλου, 2010:196).

Όσο αφορά, στο νέο-οθωμανισμό, αυτός οικοδομήθηκε στη σύγχρονη μετα-κεμαλική περίοδο, στο πλαίσιο της πρώιμης μεταψυχροπολεμικής περιόδου του Τουρκκούτ Οζάλ (Αταξ,2019: 215). Συνεπώς, ο νέο-οθωμανισμός, ο οποίος διαπερνά τη συμπεριφορά της Τουρκίας στα υποσυστήματα της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και της Νοτιοδυτικής Ευρώπης, δεν αποτελεί απλώς έμπνευση του κυβερνών κόμματος ΑΚΡ. Αντιθέτως, αποτελεί την εφαρμογή της σύγχρονης υψηλής στρατηγικής της Τουρκίας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όποτε προέκυψε μια περίοδο νέων στρατηγικών δεδομένων και πολιτικών ευκαιριών (Αταξ, 2019:219).

«Είναι αδύνατον για την Τουρκία, η οποία δημιουργήθηκε στη βάση του ιστορικού και γεωπολιτικού παρελθόντος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και έχει στην κληρονομιά της, να διανοηθεί και να σχεδιάσει την άμυνά της αποκλειστικά στο πλαίσιο των συνόρων που κατέχει» (Νταβούτογλου,2010:221). Με άλλα λόγια, σύμφωνα με το δόγμα Νταβούτογλου, η Τουρκία ως απόγονη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ανακαλώντας τις ιστορικές μνήμες του παρελθόντος και δημιουργώντας κοινωνικούς και πολιτισμικούς δεσμούς ανάμεσα στην Τουρκία και τα άλλα τμήματα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και προωθώντας τη γεωστρατηγική και γεωπολιτισμική θέση της, μπορεί να αποτελέσει τη γέφυρα ανάμεσα στη

Δύση και το Ισλάμ (Νταβούτογλου,2010:218). Η οικονομική ανάπτυξη και η δυτικού τύπου Δημοκρατία της, μπορούν να οδηγήσουν την Τουρκία στο επιθυμητό αποτέλεσμα, δηλαδή στη δορυφοροποίηση των άλλων κρατών. Τέλος, για τις μουσουλμανικές κοινωνίες η κοινή θρησκεία θα λειτουργήσει συνεκτικά. Ο Αχμέτ Νταβούτογλου αναφέρεται στις χώρες και τις κοινωνίες των υποσυστημάτων της Μέσης Ανατολής, των Βαλκανίων, της Ανατολικής Ευρώπης και του Καυκάσου. Ο ρόλος αυτός αυξάνει τη σπουδαιότητα της Τουρκίας και την καθιστά υπολογίσιμη δύναμη στο διεθνές σύστημα.

Ο νέο-οθωμανισμός στόχο έχει την ανάδειξη της Τουρκίας σε μια περιφερειακή δύναμη, μέσα από την ισχυροποίηση των συντελεστών ισχύος της. Η στρατηγική του νέο-οθωμανισμού στοχεύει στη διεύρυνση της τουρκικής επιρροής στην ευρύτερη περιοχή που ήλεγχε στο παρελθόν η Οθωμανική αυτοκρατορία.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Τουρκία του Ερντογάν, ιδεολογικοποιεί τις επεκτατικές της βλέψεις και τις ηγεμονικές της φιλοδοξίες με το δόγμα Νταβούτογλου, το οποίο προβάλλει ένα νέο-οθωμανικό μεγαλοϊδεατισμό (Κεφαλά, 2020). Η Τουρκία παρουσιαζόταν ως μια ήρεμη χώρα, η οποία μπορούσε να δώσει μια νέα ώθηση στο μουσουλμανικό κόσμο και να αποτελεί μέλος του δυτικού κόσμου. Όμως, η χαοτική κατάσταση που ξέσπασε το 2011 στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, την ανάγκασαν να ασκήσει μια πιο αυταρχική και επιθετική πολιτική, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιεί ένα παραληρηματικό λόγο αναφερόμενος στα «σύνορα της καρδιάς μας», δηλαδή διεκδικεί τα εδάφη της πάλαι ποτέ Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τα «ιστορικά» δικαιώματα της Τουρκίας στα εδάφη αυτά. Συνεπώς, η Τουρκία ασκεί μια αναθεωρητική πολιτική, η οποία αποτελείται από ένα εκρηκτικό μείγμα απειλών, προκλήσεων, εκβιασμών, απειλή χρήσης βίας και συστηματική χρήση στρατιωτικής βίας, δημιουργώντας τετελεσμένα. Η πολιτική αυτή χρησιμοποιείται στη Συρία, όπου η Τουρκία πραγματοποιεί την τρίτη εισβολή, καθώς προκύπτουν διλήμματα ασφάλειας από το κουρδικό στοιχείο που υπάρχει στα βόρεια σύνορα της Συρίας. Επίσης, παρέχει στρατιωτική βοήθεια στην αδύναμη κυβέρνηση Σάρατζ, ώστε να παρεμποδίσει τις τριμερείς συμπράξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και εξαναγκάζει την Ελλάδα σε συνεκμετάλλευση στο Αιγαίο και στην Κύπρο σε αποδοχή διχοτόμησης. (Κεφαλά,2020)

2.2. Περιφερειακό στρατηγικό περιβάλλον της Τουρκίας

Το παρόν υποκεφάλαιο επιδιώκει να μελετήσει το στρατηγικό περιβάλλον της Τουρκίας στις περιοχές της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Συγκεκριμένα, τα υπό εξέταση ερευνητικά ερωτήματα είναι τα ακόλουθα: ποίος είναι ο συσχετισμός ισχύος ανάμεσα στις χώρες της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής; ποίος είναι ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων; και υπάρχει κενό ισχύος στην περιοχή;.

Η Τουρκία κατέχει κεντρική θέση στους ανταγωνισμούς που επικρατούν στις θαλάσσιες και χερσαίες περιοχές που πραγματοποιούνται για την κυριαρχία του χώρου και των περιοχών μετάβασης (Νταβούτογλου, 2010:190). Οι περιοχές της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, μεταξύ άλλων, είναι περιοχές υψηλής γεωστρατηγικής σημασίας και τα τελευταία χρόνια αποτελούν το θέατρο των εξελίξεων, επομένως δε θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη την Τουρκία, καθώς γειτνιάζει και με τις δυο περιφέρειες και έχει σημαντικά γεωστρατηγικά, γεωπολιτικά και γεωοικονομικά συμφέροντα σε αυτές τις περιοχές.

Επομένως, οι εξελίξεις στις παραπάνω περιοχές άλλοτε δημιουργούν διλήμματα ασφάλειας και απειλής γι'αυτήν και άλλοτε δημιουργούνται ευκαιρίες. Έτσι, η Άγκυρα έχει βρεθεί στο προσκήνιο των εξελίξεων, με αποτέλεσμα να συνάπτει συμμαχίες με χώρες όπως η Λιβύη, με την οποία υπέγραψαν συμφωνία για την οριοθέτηση ΑΟΖ και παροχή στρατιωτικής βοήθειας, με τον επικεφαλής της Λιβυκής Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας Φαγιέζ Σάρατζ, με στόχο να εμποδίσει την Ελλάδα να ασκήσει το δικαίωμα εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων στα χωρικά της ύδατα και να εντάξει την ίδια στην εκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων στην ανατολική Μεσόγειο (Ματζάκου, 2020).

Η Κύπρος κατέχει μια σημαντική γεωστρατηγική και γεωπολιτική θέση στην Μεσόγειο. Η σημασία της Κύπρου για τη Τουρκία έγκειται στη γεωγραφική της θέση, καθώς με την παρουσία των Τουρκο-κυπρίων, η Τουρκία έχει άμεση πρόσβαση στην ανατολική Μεσόγειο, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή (Oğuzlu,2010:115). Επομένως, η παρουσία της στην Κύπρο μέσω του ψευδοκράτους, της δίνει τη δυνατότητα να ασκεί επιρροή και να ελέγχει τις εξελίξεις που διαδραματίζονται στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.

Στις αρχές της δεκαετίας επιβεβαιώθηκε με γεώτρηση το κοιτάσμα φυσικού αερίου «Αφροδίτη» και η ύπαρξη γιγαντιαίου κοιτάσματος, στο θαλάσσιο τεμάχιο 11, το οποίο γειτνιάζει με το αιγυπτιακό κοιτάσμα Zohr (Mathioulakis και Bellou, 2018). Πραγματοποιήθηκαν οι τριμερείς συνεργασίες Κύπρου-Ισραήλ-Ελλάδας και Κύπρου-Αιγύπτου-Ελλάδας και αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος στην κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού EastMed. Σύμφωνα με τα παραπάνω η Κύπρος βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος πολλών κρατών και εταιριών, με αποτέλεσμα να ενισχύει ακόμα περισσότερο τη θέση της στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή.

Η Ελλάδα, επίσης, παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, καθώς προσπαθεί να οριοθετήσει την ΑΟΖ της με τις γείτονες χώρες, όπως η Αίγυπτος, με την οποία υπέγραψε Συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ στις 27 Αυγούστου 2020, την οποία η Τουρκία δεν αποδέχεται, διότι η περιοχή στην οποία αναφέρεται η συμφωνία βρίσκεται εντός τουρκικής υφαλοκρηπίδας (Mathioulakis και Bellou, 2018). Ακόμα, η Ελλάδα έκανε προσπάθειες στενής συνεργασίας σε θέματα ενεργειακής ασφάλειας με χώρες όπως, η Αίγυπτο, το Ισραήλ και την Κύπρο (Γιαννακόπουλος, 2014). Παράλληλα, η Ελλάδα συμμετέχει στη συμφωνία για τον αγωγό EastMed, στην οποία συμμετέχουν και η Κύπρος και το Ισραήλ. Η συμφωνία αυτή ενισχύει τη γεωπολιτική σημασία της Ελλάδας στη Μεσόγειο και τη μετατρέπει υπολογίσιμη στο παιχνίδι των αγωγών. Από την άλλη, δίνει ένα ηχηρό μήνυμα στην Τουρκία, η οποία με την υπογραφή του τουρκο-λιβυκού μνημονίου προσπαθεί να ακυρώσει το δικαίωμα της Ελλάδας να εκμεταλλευτεί τους ενεργειακούς της πόρους (Mathioulakis και Bellou, 2018). Επομένως, η Ελλάδα μέσω της αμυντικής διπλωματίας μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στη περιοχή της Μεσογείου ως δύναμη σταθερότητας και ασφάλειας, διότι είναι μια δημοκρατική χώρα με σταθερό πολίτευμα και είναι μέλος σε οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ.

Το Ισραήλ είναι ένα μη αραβικό κράτος της Μέσης Ανατολής, και έχει εχθρικές σχέσεις με σχεδόν όλα τα κράτη της Μέσης Ανατολής. Έτσι το Ισραήλ προσπαθεί να δημιουργεί συμμαχίες με μη αραβικά κράτη, όπως η Τουρκία με την οποία είχε καλές σχέσεις, όμως μετά τον πόλεμο στη Γάζα το 2008-2009, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών ήρθαν σε ρήξη (Kohen, 2009). Τα τελευταία χρόνια βλέπουμε το Ισραήλ να προσεγγίζει όλο και περισσότερο την Ελλάδα, με αφορμή και τη συμμετοχή στον αγωγό EastMed και τις αντικρουόμενες σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ το 2010. Επίσης στην ΑΟΖ του Ισραήλ έχουν βρεθεί πλούσια κοιτάσματα

υδρογονανθράκων, όπως το κοίτασμα «Λεβιάθαν», το οποίο αποτελεί το πλουσιότερο κοίτασμα στην ανατολική Μεσόγειο και το οποίο θα καταστήσει το Ισραήλ ενεργειακά ανεξάρτητο, καθώς θα καλύπτει τις ενεργειακές του ανάγκες. Η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων με την Κύπρο, οδήγησαν τις δύο χώρες σε στενή συνεργασία, λόγω της γειτνίασης των μεταξύ τους ΑΟΖ. Η συνεργασία αυτή διευρύνθηκε στην Αίγυπτο και στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η συμμαχία για τον αγωγό EastMed, που υπογράφηκε τον Ιανουάριο του 2020, από τις παραπάνω χώρες. Η νέα ενεργειακή πολιτική του Ισραήλ θα συμβάλλει στη συνεργασία και τη σταθερότητα στην περιοχή, ενώ η συνεργασία με την Αίγυπτο είναι ένας θετικός παράγοντας στην εξασφάλιση της ειρήνης ανάμεσα στις δύο χώρες αλλά και σε ολόκληρη την περιοχή.

Η Αίγυπτο είναι μια χώρα της Μεσογείου, η οποία παράλληλα ενώνει τη Βόρεια Αφρική με τη Μέση Ανατολή. Η Αίγυπτος δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τις αραβικές εξεγέρσεις, με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν συγκρούσεις στο εσωτερικό της. Το 2015 ανακαλύφθηκε το κοίτασμα «Zohr», το οποίο σύμφωνα με εκτιμήσεις αποτελεί το πλουσιότερο κοίτασμα της Μεσογείου, μετά από εκείνο του Λεβιάθαν, και προσδίδει νέα δυναμική για τη συμμετοχή της Αιγύπτου στον αγωγό EastMed (Συρίγος, 2015). Η Αίγυπτος το 2003 προχώρησε σε συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Κύπρο, ενώ στις 27 Αυγούστου η Ελλάδα και η Αίγυπτο υπέγραψαν συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ (Συρίγος, 2015). Οι σχέσεις Αιγύπτου – Τουρκίας χαρακτηρίζονταν φιλικές την περασμένη δεκαετία, όμως μετά την άνοδο στην εξουσία του Αλ-Σίσι, αυτές άλλαξαν λόγω των ιδεολογικών διαφορών μεταξύ τους. Το Κάιρο εναντιώνεται στην τουρκική πολιτική στη Λιβύη, διότι εάν περάσει η Ανατολική Λιβύη στη τουρκική σφαίρα επιρροής, τότε η Αίγυπτος κινδυνεύει, λόγω του ότι θα έχει να αντιμετωπίσει μια γειτονική χώρα, η οποία βρίσκεται υπό την επιρροή της Τουρκίας, αυτό σημαίνει ότι θα υπάρχει κίνδυνος για την εσωτερική πολιτική της Αιγύπτου. Τέλος, εάν η Τουρκία καταφέρει να ελέγξει τη Βόρεια Αφρική, και ως επακόλουθο και την Αίγυπτο, τότε θα έχει στη σφαίρα επιρροής της και την Διώρυγα του Σουέζ και την Ερυθρά Θάλασσα. Φυσικά, μια τέτοια εξέλιξη δεν τρομάζει μόνο την Αίγυπτο, αλλά και τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) (Συρίγος, 2015).

Ένας ακόμα δρών στην περιοχή της Μέσης Ανατολής είναι η Συρία, η οποία βρίσκεται σε εμφύλιο πόλεμο από το 2011 μέχρι και σήμερα. Οι σχέσεις της Συρίας με τη Τουρκία τη προηγούμενη δεκαετία κυμαίνονταν στα πλαίσια της συνεργασίας και αυτό χάρις στην πολιτική των μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες, που εφάρμοξε η Τουρκία. Όμως το ξέσπασμα

του εμφυλίου πολέμου άλλαξε τις σχέσεις μεταξύ τους και αυτό εξαιτίας της παρουσίας των Κούρδων στα βόρεια σύνορα της Συρίας, καθώς το κουρδικό ζήτημα αποτελεί απειλή για τη Τουρκία, διότι στο εσωτερικό της υπάρχει μια ισχυρή κουρδική οντότητα, η οποία υποκινείται από το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK), το οποίο αποτελεί παρακλάδι του Μονάδες Προστασίας του Λαού (YPG). Επομένως, η Τουρκία επηρεάζεται από αυτήν την κατάσταση, διότι φοβάται το ενδεχόμενο δημιουργίας ομόσπονδου κουρδικού κρατιδίου, παρόμοιο με αυτό στο βόρειο Ιράκ, πράγμα το οποίο θα επηρεάσει και τους Κούρδους της Τουρκίας.

Τα Ιράν είναι ένα ισλαμικό και σιιτικό κράτος, γι'αυτό οι σχέσεις του με τα περισσότερα γειτονικά κράτη βρίσκονται σε ρήξη. Στόχος του Ιράν είναι η θεμελίωση μιας νέας ισορροπίας δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, η οποία θα περιορίζει τον ρόλο των ΗΠΑ και θα αυξάνει τη δική του πολιτικό-οικονομική επιρροή (Κατράνη, 2013:109). Ένας ακόμη στόχος, είναι να αποτρέψει τη διαμόρφωση ισχυρής κυβέρνησης στο Ιράκ και τη αποκατάσταση της ιρακινής στρατιωτικής ισχύος (Κατράνης, 2013:108). Επιπλέον, η Τεχεράνη επιδιώκει την επέκταση της επιρροής της στις μοναρχίες του Κόλπου, με σκοπό να περιέλθουν υπό τον έλεγχο του πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου, τα οποία θα συμβάλλουν στην αύξηση της ισχύος του Ιράν, πράγμα το οποίο θα αποτελέσει απειλή για την Σαουδική Αραβία. Παράλληλα, το Ιράν έχει αναπτύξει πυρηνικό πρόγραμμα, για να ενισχύσει την άμυνα του, καθώς όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως οι σχέσεις του Ιράν με τα αραβικά γειτονικά κράτη βρίσκονται σε ρήξη. Έτσι, η ανάπτυξη πυρηνικού προγράμματος ενισχύει, σύμφωνα με εκείνο, την άμυνά του, Οι σχέσεις του με το Ισραήλ χαρακτηρίζονται συγκρουσιακές, διότι το Ιράν ενίσχυε τη Χαμάς και τη Χεζμπολάχ (Κατράνης, 2013:111). Οι σχέσεις Τουρκίας – Ιράν έχουν ενισχυθεί τον τελευταίο καιρό, ιδιαίτερα μετά την εισβολή της Τουρκίας στη βόρεια Συρία. Η Άγκυρα έχει αποδεχθεί ότι δεν μπορεί πλέον να επηρεάσει τις εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ και το μέλλον του κουρδικού θύλακα, έχοντας πλέον εναποθέσει όλες της τις ελπίδες στο Ιράν και στον έλεγχο που η Τεχεράνη επιδιώκει να ασκήσει στις σιιτικές πολιτικές ελίτ του Ιράκ (Λίτσας,2018). Πέρα του κουρδικού ζητήματος και τον εμφύλιο πόλεμο στη Λιβύη, η Τουρκία και το Ιράν δεν επιθυμούν την επέκταση της επιρροής της Σαουδικής Αραβίας και του Ισραήλ στη περιοχή (Maysam και Hamidreza, 2020).

Η Σαουδική Αραβία, με τη σταθερότητα και την επιρροή της, διαδραματίζει σημαντικό περιφερειακό και διεθνή ρόλο. Δουλεύοντας επιμελώς για να αντιμετωπίσει πολλές από τις σημαντικότερες διεθνείς και εγχώριες ανησυχίες του, η Σαουδική Αραβία συμμετέχει με

αυτοπεποίθηση στις παγκόσμιες υποθέσεις και εργάζεται συνεχώς για την εσωτερική του προστασία (Al Saud, 2013). Η Σαουδική Αραβία αντιμετωπίζει ζητήματα ασφάλειας με το Ιράν, το οποίο εξακολουθεί να καταλαμβάνει τα τρία νησιά του Εμιράτου στο Κόλπο, αυτό σημαίνει ότι ασκεί έλεγχο σε περιοχές με πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου (Al Saud, 2013). Ακόμα η Σαουδική Αραβία είναι η πλουσιότερη χώρα σε κοιτάσματα πετρελαίου, με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να επιθυμούν να ελέγξουν τη περιοχή και να ασκήσουν επιρροή. Οι σχέσεις με την Τουρκία είναι συγκρουσιακές, καθώς και οι δύο επιδιώκουν να ασκήσουν επιρροή στη περιοχή και συχνά βρίσκονται σε διαφορετικά στρατόπεδα. Στη Λιβύη η Τουρκία υποστηρίζει τη διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση της Τρίπολης, ενώ το Ριάντ υποστηρίζει το Χαλίφα Χαφτάρ στην ανατολική Λιβύη (Al Saud, 2013).

Η ισχύς στις δυο αυτές περιοχές δεν καλύπτεται εξολοκλήρου από μια μόνο μεγάλη δύναμη. Επεξηγηματικά, στις δύο περιφέρειες υπάρχει κενό ισχύος, το οποίο η Τουρκία επιδιώκει να καλύψει και να εδραιωθεί ως περιφερειακή δύναμη. Ιστορικά η Τουρκία είναι ένα κράτος που ασκεί επεκτατική πολιτική και αυτό προσπαθεί να κάνει μέσω της αμφισβήτησης των θαλασσιών ζωνών. Η ανατολική Μεσόγειος είναι μια περιοχή χωρίς ηγεμόνα και αυτό προσπαθεί να εκμεταλλευτεί η Άγκυρα, μέσω του δόγματος της «Γαλάζιας πατρίδας» (Λιάκουρας, 2019). Οι μεγάλες δυνάμεις συμπεριλαμβανομένου των ΗΠΑ και της Ρωσίας δεν έχουν αναλάβει ηγετικό ρόλο στην περιοχή. Η Ε.Ε. ενδιαφέρεται για τη σταθερότητα, με τη Γαλλία να επιθυμεί ενεργειακό μερίδιο και τη Γερμανία να ζητά ειρηνικό διάλογο, έτσι η Ε.Ε. δεν ενδιαφέρεται να αναλάβει τα ηνία της περιοχής λόγω του φόβου μην κατηγορηθεί για νέο-αποικιακές πρακτικές (Σουλτάτου, 2020).

Μετά το ξέσπασμα των αραβικών εξεγέρσεων και τη γενικότερη γεωστρατηγική ρευστότητα στη Μέση Ανατολή, δημιουργήθηκε κενό ισχύος στη περιοχή (Λίτσας, 2017). Για την Τουρκία η Μέση Ανατολή αποτελεί μια περιοχή ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και στην οποία επιδιώκει να αποκτήσει ηγεμονικό ρόλο (Κεφαλά, 2020). Πριν από την έναρξη των αραβικών εξεγέρσεων το 2011, η Τουρκία είχε αναπτύξει τις σχέσεις της με του Άραβες, εφαρμόζοντας τη πολιτική της ήπιας ισχύος. Στην αρχή η επιτυχία του τουρκικού καθεστώτος φάνηκε να ισχυροποιείται πολιτικά, καθώς σε όσες χώρες πραγματοποιήθηκαν εκλογές τις κέρδισαν ισλαμικά κόμματα. Η κατάσταση άλλαξε ροπή και ακολούθησε αστάθεια και οι συγκρούσεις δημιουργήθηκαν σοβαρά προβλήματα σε αυτήν, με αρχή γενομένης το πόλεμο στη Συρία (Κεφαλά, 2020).

Εν κατακλείδι, η Τουρκία είναι αντιμέτωπη με δυο περιφερειακά υποσυστήματα, στα οποία υπάρχει κενό δηλαδή δεν ασκεί επιρροή μια συγκεκριμένη χώρα και προσπαθεί να εκμεταλλευτεί το κενό ισχύος, αλλάζοντας το περιφερειακό συσχετισμό ισχύος, ώστε να μετατραπεί σε περιφερειακή δύναμη. Όμως, για να κατανοήσουμε τη στρατηγική της Άγκυρας, οφείλουμε να εξετάσουμε τους στρατηγικούς στόχους της. Αυτό θα είναι και το θέμα το υποκεφαλαίου που ακολουθεί.

2.3. Οι τουρκικοί στρατηγικοί στόχοι: Επιδιώξεις και δυσκολίες

Το παρόν υποκεφάλαιο εξετάζει τις επιδιώξεις και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Τουρκία στις δύο περιφέρειες. Συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά στους βασικότερους στόχους και στις δυσκολίες, που αντιμετωπίζει η Τουρκία.

Βασική επιδίωξη, όπως είδαμε και παραπάνω, της Τουρκίας είναι να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας στις δύο περιφέρειες, εκμεταλλευόμενη το κενό ισχύος που υπάρχει στα δύο υποσυστήματα. Όσο αφορά την ανατολική Μεσόγειο, η Τουρκία επιθυμεί να καταστεί νευραλγικός διαμετακομιστής ενέργειας στην Ευρώπη, είτε με τη μορφή πετρελαίου, είτε φυσικού αερίου. Η γειτνίαση με περιοχές πλούσιες σε κοιτάσματα υδρογονανθράκων συμβάλλουν στην ενδυνάμωση αυτού του ρόλου (Γιαννακόπουλος, 2014:7). Ακόμα, μέσω της επίδειξης ισχύος η Άγκυρα επιδιώκει να ενισχύσει το ρυθμιστικό της ρόλο στην περιοχή, όμως υπάρχει περιορισμός ισχύος σε στρατηγικά, διπλωματικά και οικονομικά μέσα (Cagartay, 2019). Ένας ακόμη στόχος της Άγκυρας είναι να αμφισβητεί τη κυριαρχία της Ελλάδα στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και γενικότερα στην ανατολική Μεσόγειο, προκειμένου να εμποδίσει το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου, να έχει άμεση πρόσβαση στους υδρογονάνθρακες, ώστε να έχει την δυνατότητα της συνεκμετάλλευσης (Cagartay,2019). Τέλος, σχετικά με τον πόλεμο στη Λιβύη, η Τουρκία στηρίζει έμπρακτα την κυβέρνηση Σάρατζ, διότι το τουρκο-λιβυκό μνημόνιο της παρέχει το δικαίωμα να ασκεί έρευνα στη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα σε Ελλάδα και Κύπρο. Επίσης, με τη στρατιωτική βάση στο Μισράτα, που σχεδιάζει η Τουρκία να εγκαταστήσει στη Λιβύη, της επιτρέπει να ελέγχει τη περιοχή, εμποδίζοντας με αυτό το τρόπο την εφαρμογή των κυριαρχικών της Ελλάδας για οριοθέτηση ΑΟΖ και το δικαίωμα για έρευνα και εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων, μέσω της παράνομης οριοθέτησης ΑΟΖ με

τη Λιβύη. Στηρίζει την κυβέρνηση Σάρατζ, καθώς σε περίπτωση πτώσης του καθεστώτος του θα σημάνει και το τέλος των σχεδίων του για επέκταση και κυριαρχία στη περιοχή (Cagartay,2019).

Οι φιλοδοξίες της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή, είναι όμοιες με εκείνες στην ανατολική Μεσόγειο, δηλαδή επιδιώκει να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το νέο-οθωμανισμό η Τουρκία, επιδιώκει να διαδραματίσει ένα πιο ενεργό ρόλο στη Μέση Ανατολή. Η Άγκυρα προσπαθεί να αποκαταστήσει την παλαιά Οθωμανική επιρροή και να αποκτήσει ερείσματα σε εδάφη που κατείχε κατά την περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, συμπεριλαμβανομένων και των νότιων ακτών του Κόλπου (Kubilai,2020). Η εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων στο Κατάρ, στη Σομαλία και στο Σουδάν, έχουν ως στόχο τον έλεγχο του Κόλπου και της Ερυθράς Θάλασσας, αντίστοιχα (Kubilai, 2020). Η εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων στο Κατάρ είναι σημαντικός διότι, από την μία το τουρκικό κράτος με την εγκατάσταση των στρατιωτικών βάσεων στο Κατάρ, επιδιώκει να μετατραπεί σε περιφερειακή δύναμη, σύμφωνα με το δόγμα Νταβούτογλου και από την άλλη, το τουρκικό κράτος μέσα από την εγκατάσταση των στρατιωτικών βάσεων, επιδιώκει να ενισχύσει την παρουσία της στον Κόλπο, ο οποίος παίζει σημαντικό ρόλο στην ομαλή ροή του πετρελαίου στις διεθνείς αγορές (Ματζάκου, 2017). Ακόμα, επιδιώκει να εδραιώσει την παρουσία της στη Συρία και στο Ιράκ, έτσι ώστε να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στους Κούρδους που βρίσκονται στο εσωτερικό των δύο χωρών.

Η Τουρκία κατά τη διάρκεια της συριακής σύγκρουσης είχε να αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες. Η πρώτη ήταν η ενδυνάμωση των Κούρδων στα βόρεια σύνορα με τη Συρία. Ως γνωστόν, οι Κούρδοι αποτελούν απειλή τόσο για το εσωτερικό, όσο και για το εξωτερικό περιβάλλον της Τουρκίας (Mahittin και Çagatay, 2018:25). Επομένως, η ενδυνάμωση αυτή, σε σχέση και με την υποστήριξη τους από τις ΗΠΑ, δημιούργησε διλήματα ασφάλειας για την Τουρκία, η οποία προσπαθεί να μην αναδειχθούν οι κούρδοι της Συρίας σε αναγνωρισμένη πολιτική οντότητα, πράγμα το οποίο ενισχύσει τους κούρδους στο εσωτερικό της. Ένα ακόμα πρόβλημα για την Τουρκία ήταν η ένταξη της Ρωσίας στη συριακή κρίση, η οποία περιέπλεξε τα σχέδια της Τουρκίας για επέκταση της στη περιοχή (Kubilai,2020). Η αντιπαλότητα ανάμεσα στα δυο αντίπαλα στρατόπεδα-το Ιράν και τη Σαουδική Αραβία αποτελεί πρόβλημα για την Τουρκία, καθώς η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία, επιδιώκουν να ασκήσουν επιρροή στην περιοχή, με αποτέλεσμα να βρίσκονται πάντα σε σύγκρουση (Kubilai,2020).

Παράλληλα, η Τουρκία είναι απομονωμένη από το Ισραήλ και την Αίγυπτο, λόγω των ψυχρών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες και τη Τουρκία, με αποτέλεσμα οι δυο χώρες να συνάπτουν συμμαχίες με αντίπαλες χώρες της, όπως η Ελλάδα και η Κύπρος. Ακόμα, οι τεταμένες σχέσεις που έχει με την Ελλάδα και τη Κύπρο, η αντιπαλότητα με την κυβέρνηση Άσαντ, η ανάμειξή της στο πόλεμο στη Λιβύη, με αποκορύφωμα τις αναταραχές στο εσωτερικό της και την οικονομική κρίση, καθώς και ο «πόλεμος» με την πανδημία, την βρίσκουν ως ένα βαθμό απομονωμένη και δημιουργούν προβλήματα στην υλοποίηση των συμφερόντων της. Επίσης οι σχέσεις με ΗΠΑ και Ρωσία αμφιταλαντεύονται, ενώ με την Ε.Ε. οι σχέσεις βρίσκονται σε ρήξη. Η υποστήριξη του Κατάρ, μετά την αποκάλυψη ότι η Τουρκία στήριζε και χρηματοδοτούσε το ISIS, επιδεινώνουν τη θέση της Τουρκίας και αποτελούν εμπόδιο στην εκπλήρωση των φιλοδοξιών της.

2.4. Οι τουρκικοί συντελεστές ισχύος: Δυνάμεις και Αδυναμίες

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα μελετήσουμε τους συντελεστές ισχύος της Τουρκίας. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε τα στοιχεία εκείνα, όπως είναι η γεωγραφία, η γειτνίαση, ο πληθυσμός και οι ένοπλες δυνάμεις (Κουσκουβέλης, 2007:147-167). Στη συνέχεια θα δούμε ποια από αυτά αποτελούν Ισχυρά και ποια Αδύναμα σημεία για τη Τουρκία.

Στα πλεονεκτήματα της Τουρκίας συμπεριλαμβάνονται οι εξής συντελεστές ισχύος: η γεωγραφική θέση της Τουρκίας, της δίνει ένα σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα, διότι έχει πρόσβαση σε σημαντικές, για τα συμφέροντα της, περιοχές, όπως τα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή, το Καύκασο, την Ευρώπη και την Ασία, ενώ παράλληλα έχει πρόσβαση και σε θαλάσσιες περιοχές, όπως ο Εύξεινος Πόντος, η Αδριατική, η Ερυθρά Θάλασσα, ο Αραβο-περσικός Κόλπος και η Κασπία θάλασσα. Οι περιοχές αυτές αποτελούν τη στρατηγική εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, στη προσπάθειά της να ενισχύσει τη διεθνή παγκόσμια θέση της και να διευρύνει τη περιφερειακή σφαίρα επιρροής της (Hinterland) (Νταβούτογλου,2010:190). Επιπλέον, η γειτνίαση με τις παραπάνω περιοχές τη καθιστούν ενεργειακό διάδρομο, για τη μεταφορά φυσικού αερίου στην Ευρώπη (Συρίγος,2020). Αυτό όμως μπορεί να χαρακτηριστεί και ως αδυναμία της Τουρκίας, καθώς πολλές φορές συμμετέχει

στις συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή, διότι απειλείται η ασφάλειά της ή επειδή απειλούνται τα συμφέροντά της.

Ένας άλλος συντελεστής ισχύος της Τουρκίας είναι ο πληθυσμός της. Η Τουρκία έχει 80 εκατομμύρια πληθυσμό, πράγμα το οποίο της δίνει ένα στρατηγικό πλεονέκτημα, σε περίπτωση σύρραξης, κρίσης, ή πολέμου με μια άλλη μικρότερη σε πληθυσμό χώρα θα έχει τη δυνατότητα να οργανώσει ένα αντίστοιχο σε μέγεθος στρατό, καθώς ο πληθυσμός της αποτελείται κυρίως από νεαρές ηλικίες.

Αυτό σε συνάρτηση με τις ισχυρές ένοπλες δυνάμεις της, της προσδίδουν σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, καθώς αποτελούν τις δεύτερες σε μέγεθος μετά τις ΗΠΑ, μεταξύ των χωρών του NATO (Μάζης,2006:121). Οι ένοπλες δυνάμεις της Τουρκίας ολοένα και εξελίσσονται και ενισχύονται. Συγκεκριμένα, το τουρκικό κράτος έχει προβεί στη κατασκευή αεροπλανοφόρου, το οποίο θα την μετατρέψει σε ένα σημαντικό στρατηγικό παίκτη στη περιοχή και θα ενισχύσει τη στρατιωτική της ισχύ (Κουσκουβέλης, 2014). Η τουρκική αμυντική βιομηχανία, επιδιώκει να προβεί στη κατασκευή μεγάλης εμβέλειας πυραύλων, παρόμοιων με εκείνων των αμερικανών Tomahawk. Παράλληλα, το τουρκικό κράτος εξετάζει το ενδεχόμενο κατασκευής αεροπλανοφόρου και την απόκτηση πυρηνικών, κάτι το οποίο ενδέχεται να αλλάξει τις ισορροπίες ισχύος στη περιοχή και να δημιουργήσει διλήματα ασφάλειας τόσο σε Ελλάδα και Κύπρο, όσο και σε ολόκληρη την περιοχή της Μεσογείου. Αυτός είναι άλλωστε και ο στόχος της Τουρκίας, να δείξει ότι αποτελεί μια ισχυρή χώρα με ισχυρή στρατιωτική παρουσία στη περιοχή ικανή να παίζει το ρόλο του περιφερειακού ηγεμόνα.

Στα αδύναμα σημεία της Τουρκίας μπορεί να συμπεριληφθεί το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Τουρκίας το 2019 μειώθηκε κατά 9.076 δολάρια. Η ανεργία στους νέους έφτασε στο 26%, ενώ ο πληθωρισμός το 2019 ήταν στο 16,6%. (2020 Index of Economic Freedom, Turkey) Ακόμα, μια άλλη αδυναμία του τουρκικού κράτους είναι πολλές μειονότητες που ζουν στο εσωτερικό της, (κούρδοι, αρμένιοι, κ.α), με τις οποίες πολλές φορές δεν έχει καλές σχέσεις με αποτέλεσμα να ξεσπούν συγκρούσεις και να τίθεται σε κίνδυνο η εσωτερική ασφάλεια της χώρας.

Μια ακόμα αδυναμία του τουρκικού κράτους, είναι η ύφεση. Η πτώση της ισοτιμίας της τουρκικής λίρας έχει δημιουργήσει ανησυχία σε ξένους επενδυτές της Τουρκίας, οι οποίοι ανησυχούν για το μέλλον των επιχειρήσεών τους (Shlomo, 2020). Ακόμα, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από την Ε.Ε. το Δεκέμβριο του 2020, δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την

οικονομία της Τουρκίας. Τέλος, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η γειτνίαση μπορεί πολλές φορές να αποτελεί και μειονέκτημα για μια χώρα και ιδιαίτερα για την Τουρκία, η οποία συνορεύει με περιοχές, όπως η Μέση Ανατολή, η οποία χαρακτηρίζεται από ρευστότητα και αστάθεια και η οποία βρίσκεται πάντα σε ανάφλεξη.

Κεφάλαιο 3. Η Τουρκία στην ανατολική Μεσόγειο

3.1. Στρατηγικοί στόχοι

Η ανατολική Μεσόγειος προσέλκυσε το ενδιαφέρον πολλών κρατικών δρώντων της περιοχής καθώς και των μεγάλων δυνάμεων, λόγω των πλούσιων πηγών φυσικών πόρων που ανακαλύφθηκαν στην ευρύτερη περιοχή. Μια από αυτές τις χώρες ήταν και η Τουρκία, η οποία έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μετά την ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή, με αποτέλεσμα να μετατοπίσει το ενδιαφέρον της από το Αιγαίο στην ανατολική Μεσόγειο (Συρίγος, 2018:709).

Ειδικότερα, στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου δεν κυριαρχεί κάποια μεγάλη δύναμη, επομένως παρατηρείται κενό ισχύος στη περιοχή, το οποίο εκμεταλλεύεται η Τουρκία. Έτσι, η Τουρκία, προσπαθεί να μετατραπεί σε περιφερειακό ηγεμόνα, ασκώντας επιρροή στις χώρες που περιβάλλουν την ανατολική Μεσόγειο. Συνεπώς, η Τουρκία υιοθετεί μια επιθετική στρατηγική με σκοπό να μεταβάλλει το status quo της περιοχής, υπέρ της και εις βάρος των άλλων κρατών, όπως της Ελλάδας και της Κύπρου. Η Τουρκία επιδιώκει στρατιωτικές και πολιτικές κρίσεις για να δικαιολογήσει τη δική της μεγαλοπρέπεια, αλλά η Άγκυρα κατανοεί ότι δεν μπορεί να διατηρήσει ένα μέτωπο της πάλαι ποτέ Οθωμανικής αυτοκρατορίας με τον ενωτικό εθνικισμό να συσπειρώνεται γύρω από τη σημαία, εάν η υπόλοιπη περιοχή γίνει πιο σταθερή από πολιτικής και οικονομικής άποψης (Litsas,2020).

Σύμφωνα με τη δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Μελβούτ Τσαβούσογλου, «*Το Αιγαίο, η ανατολική Μεσόγειος, και ο ενεργειακός πλούτος γύρω από τη Κύπρο είναι για μας στρατηγικοί στόχοι, εθνικά ζητήματα*» (Τσαβούσογλου,2019), με βάση αυτή τη δήλωση γίνεται αντιληπτό, για την Τουρκία ότι οι παραπάνω περιοχές αποτελούν στρατηγικούς στόχους. Προσπαθεί, λοιπόν, να αποκομίσει κέρδη γύρω από αυτές τις περιοχές, μέσω τετελεσμένων γεγονότων, όπως οι παράνομες NAFTEX, οι παραβιάσεις του FIR, καθώς και μέσω των παράνομων μεταναστών, ώστε να αποσταθεροποιήσει το εσωτερικό των νησιών του ανατολικού Αιγαίου. Με τις παράνομες ενέργειες στην Κυπριακή ΑΟΖ η Άγκυρα επιδιώκει μια

πλεονεκτικότερη διαπραγματευτική θέση, σε περίπτωση διευθέτησης των ζητημάτων της περιοχής (Γιαννακόπουλος, 2014:12).

Παράλληλα, η Τουρκία, μέσω της αναθεωρητικής πολιτικής της, επιδιώκει να ανατρέψει το status quo της περιοχής, πράγμα το οποίο γίνεται φανερό μέσα από την αμφισβήτηση του Διεθνούς Δικαίου και της Συνθήκης της Λωζάνης. Εκτός από το αναθεωρητικό όραμα της, η Τουρκία έχει ως στόχο την ανατροπή ή αποδόμηση της περιφερειακής συνεργασίας, που οικοδομήθηκε τα τελευταία χρόνια, ανάμεσα σε Ελλάδα, Κύπρο, Αίγυπτο, Ισραήλ ενώ η ίδια παραμένει εκτός από αυτήν. Έτσι με την υπογραφή του παράνομου τουρκό-λιβυκού συμφώνου, η Τουρκία προσπαθεί να αποδυναμώσει τη συμφωνία για τον αγωγό EastMed (Ζήνωνα, 2020), μέσω της οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ της Τουρκίας και της Λιβύης, καθιστώντας παράνομη την εγκατάσταση αγωγών στην ανατολική Μεσόγειο. Σύμφωνα με την Τουρκία, εφόσον μπορεί να παρεμβάλλεται στην κυπριακή ΑΟΖ, η ενεργειακή συνεργασία στην ανατολική Μεσόγειο δεν είναι βιώσιμη. Έτσι καλεί τα γειτονικά κράτη να αναθεωρήσουν τη θέση τους απέναντι σε Ελλάδα και Κύπρο (Ζήνωνα, 2020).

Τέλος, η Τουρκία τα τελευταία χρόνια επιχειρεί να ενισχύσει τη στρατιωτική της ισχύ στο πλαίσιο της νέο-οθωμανικής της επιδίωξης να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας. Η Τουρκία μέσα σε μία δεκαετία, προχώρησε στη κατασκευή ερευνητικών πλοίων, το Barbaros και το Oruc Reis, τα οποία χρησιμοποιούνται για να διεξάγουν έρευνα στο Αιγαίο και την ανατολική Μεσόγειο, εκδίδοντας παράνομες NAFTEX, από το 2015 έως και σήμερα. Επίσης, μέσω του στρατιωτικού-γεωπολιτικού δόγματος της «Γαλάζια πατρίδας» (Mavi Vatan) η Τουρκία απαιτεί θαλάσσια δικαιοδοσία στη Μαύρη Θάλασσα, το Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Το δόγμα αυτό, σχετικά με τη Μεσόγειο αναφέρεται σε μια τεράστια γεωγραφική περιοχή, σχεδόν στη μισή ανατολική Μεσόγειο, το οποίο αγνοεί τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας, σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας. Οι περιοχές στις οποίες αναφέρετε το δόγμα αυτό, είναι οι περιοχές στις οποίες εκτεινόταν, η Οθωμανική αυτοκρατορία. Επομένως, η Τουρκία προσπαθεί να ασκήσει έλεγχο στις περιοχές αυτές, ως αποτέλεσμα του νέο-οθωμανισμού και της αναθεωρητικής της πολιτικής.

Ο Ναύαρχο Γκιουρντενιζ ανέπτυξε τρεις πυλώνες ασφάλειας στην τουρκική γεωπολιτική, αυτές είναι οι προκλήσεις στην Ελλάδα και την Ε.Ε ως προς τις θαλάσσιες διεκδικήσεις, η δυνατότητα δημιουργίας ενός κράτους που θα αποτελείται από τους Κούρδους με πρόσβαση στη Μεσόγειο

και το μέλλον του ψευδοκράτους της Βόρειας Κύπρου (Gingeras,2020:4). Το τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό έχει προχωρήσει σε μια σειρά ενεργειών με σκοπό την προβολή της σημαίας και την ενίσχυση της εικόνας του στις περιοχές που αποτελούν στρατιωτικούς και στρατηγικούς στόχους για αυτήν. Αυτό γίνεται κατανοητό μέσα από την άσκηση, που πραγματοποίησε το τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό με την κωδική ονομασία «Mavi Vatan» στις εν λόγω περιοχές. Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» χρησιμοποιείται πολλές φορές ως προϊόν διπλωματικών πιέσεων εκ μέρους της Άγκυρας, με σκοπό να ασκήσει πίεση στις χώρες της ανατολικής Μεσογείου, εκδίδοντας παράνομες NAFTEX, με τις οποίες δεσμεύει θαλάσσιες περιοχές της Ελλάδας και της Κύπρου.

Τα παραπάνω αποτελούν προϊόν διπλωματικών πιέσεων, καθώς η Τουρκία τα χρησιμοποιεί για να εγείρει τις αξιώσεις της στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο και να φέρει την Ελλάδα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με δικούς της όρους.

3.2. Διπλωματικές σχέσεις

Στο υποκεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε τις διπλωματικές σχέσεις της Τουρκίας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, έτσι ώστε να μελετηθεί η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας και η ήπια ισχύς της. Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε τα διπλωματικά μέσα που χρησιμοποιεί για την επίτευξη των συμφερόντων της.

Αρχικά, η Τουρκία την πρώτη δεκαετία διακυβέρνησης του ΑΚΡ ασκούσε ήπια ισχύ στις σχέσεις της με τους γείτονες, αυτό όμως άλλαξε και από το 2011 η Τουρκία αλλάζει ρητορική και ακολουθεί μια νέα εξωτερική πολιτική. Έτσι η Άγκυρα χρησιμοποιεί καταναγκαστική διπλωματία κάνοντας επίδειξη ισχύος στην περιοχή της Μεσογείου. Πιο αναλυτικά, η Άγκυρα χρησιμοποίησε εργαλειακά τη συριακή προσφυγική κρίση που δημιουργήθηκε στα τουρκό-συριακά σύνορά της, ώστε να ασκήσει πίεση τόσο στην Ε.Ε., με σκοπό να αποκομίσει οικονομικά και πολιτικά οφέλη, όσο και στην Ελλάδα δημιουργώντας ένα αίσθημα αστάθειας και πίεσης στο εσωτερικό της, ώστε να την οδηγήσει σε πάσης φύσεως συμβιβασμό, χωρίς να προβεί σε ένοπλες ενέργειες.

Ακόμα, η αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας, αποτελεί μέρος της καταναγκαστικής της διπλωματίας, στοχεύοντας στον περιορισμό των κυριαρχικών της δικαιωμάτων, ώστε να φέρει την Ελλάδα και την Κύπρο σε διαπραγμάτευση με ευνοϊκούς

προς αυτήν όρους, όπως η αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου και η συνεκμετάλλευση στο Αιγαίο. Έτσι, το τουρκικό κράτος προέβη σε έκδοση παράνομων NAFTEX, πραγματοποιώντας σειсмоγραφικές έρευνες, εντός της κυπριακής ΑΟΖ, με αποτέλεσμα, να ξεσπάσουν αντιδράσεις εκ μέρους τόσο της Κύπρου και της Ελλάδας, όσο και από τη διεθνή κοινότητα.

Ακολούθως, τεταμένες παραμένουν και οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ, οι οποίες περιήλθαν σε κρίση, μετά το επεισόδιο του *Mavi Marmara* το 2010 και ενώ φάνηκε να υπάρχει μια σχετική εξομάλυνση των σχέσεων το 2016 αυτό δε συνέβη, διότι το Ισραήλ άρχισε να βελτιώνει τις σχέσεις του με την Ελλάδα και να συνεργάζονται σε τομείς, όπως η άμυνα. (Dong,2018). Η Άγκυρα έχει ζητήσει από το Ισραήλ να συμπράξει στους τουρκικούς ενεργειακούς σχεδιασμούς, αγνοώντας τον κυπριακό και τον αιγυπτιακό παράγοντα, πράγμα το οποίο το Ισραήλ δεν δέχτηκε, με αποτέλεσμα η Τουρκία να εμφανίζεται ως προστάτιδα δύναμη των παλαιστινιακών επιδιώξεων (Χαρίτος, 2020).

Όσο αφορά στις σχέσεις της Τουρκίας με την Αίγυπτο, αυτές βρίσκονται σε ρήξη από το 2013, όποτε την εξουσία ανέλαβε ο Αλ- Σίσι ο οποίος είναι αντίθετος στις ενέργειες της Άγκυρας στην περιοχή. Συνεπώς η Τουρκία ασκεί πίεση στην Αίγυπτο με τη δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στη Σομαλία, το Σουδάν και την Αιθιοπία, πράγμα το οποίο θα κατακλίσει την Αίγυπτο, από τη τουρκική παρουσία στα σύνορά της, επιδιώκοντας να αποσταθεροποιήσει το Κάιρο, το οποίο κατακρίνει την παρουσία της Τουρκίας στη Λιβύη. Ως απάντηση, το Κάιρο έχει εξομαλύνει τις σχέσεις της με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες της δίνουν βάθος στη Μεσόγειο και εναντιώνεται στις τουρκικές προκλήσεις στη περιοχή.

Οι συμμαχίες, επίσης, είναι ένα ακόμα διπλωματικό εργαλείο που χρησιμοποιεί η Άγκυρα, ώστε να ασκήσει πίεση ή να μεταβάλει το status quo της περιοχής. Μια τέτοια συμμαχία, είναι αυτή της Τουρκίας μεταξύ του επικεφαλής της Λιβυκής Κυβερνήσεως Εθνικής Συμφωνίας (GNA) Σάρατς, μια συμφωνία για την οριοθέτηση ΑΟΖ ανάμεσα στις δυο χώρες και μια άλλη για παροχή στρατιωτικής βοήθειας. Η Τουρκία έχει χρησιμοποιήσει τη συμφωνία για τα θαλάσσια σύνορα με το GNA για να τη χρησιμοποιήσει ως μέσο επίτευξης των στόχων της, σχετικά με τα δικαιώματα για διερεύνηση και γεώτρηση σε αμφισβητούμενα ύδατα στην ανατολική Μεσόγειο (Ahmed, 2020). Ακόμα, η Τουρκία προσπαθεί να ακυρώσει την συμφωνία για τον αγωγό EastMed, ο οποίος την περιορίζει στο να υπερισχύσει ως περιφερειακό ενεργειακό κόμβος. Με

βάση αυτή τη συμφωνία, ανάμεσα σε Τουρκία και GNA, επιδιώκει να μεταβάλει το status quo και να ασκήσει πίεση με σκοπό να συμπεριληφθεί στη συμφωνία που αφορά στον EastMed. Επίσης, επιδιώκει να λειτουργήσει ως ανάχωμα στην επιθυμία της Αιγύπτου να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας στις εξαγωγές φυσικού αερίου, με αφορμή και το πλούσιο κοίτασμα Zogh, το οποίο αναβαθμίζει τον ρόλο της στην ενεργειακή σκακιέρα.

Ένα ακόμα μέσο της διπλωματίας είναι η πολιτιστική διπλωματία, η οποία αποτελεί μέρος της ήπιας ισχύος. Η Τουρκία άρχισε να ακολουθεί την πολιτιστική διπλωματία για την οικοδόμηση των σχέσεων με τους λαούς της περιοχής, ήδη από τις αρχές του 2000, προβαίνοντας στο χτίσιμο τζαμιών στα Βαλκάνια, ως σύμβολο ενότητας ανάμεσα στην Τουρκία και στις χώρες της Αλβανίας και της Βουλγαρίας (Eksi, 2017:193). Η Τουρκία χρησιμοποιεί στη διπλωματία της το πολιτισμικό στοιχείο της, με σκοπό να αυξήσει την επιρροή της στα Βαλκάνια, τις χώρες της ανατολικής Μεσογείου και του Μουσουλμανικού και Αραβικού κόσμου, ανοίγοντας γραφεία δημόσιας διπλωματίας και διεύθυνσης θρησκευτικών υποθέσεων.

Το τουρκικό κράτος έχει επενδύσει στη διαμόρφωση της νέας εικόνας του προς το εξωτερικό. Συγκεκριμένα, τα τουρκικά πανεπιστήμια μοιράζουν υποτροφίες, ώστε να έρθουν νέοι από άλλες χώρες για να σπουδάσουν στα τουρκικά πανεπιστήμια, ενώ παράλληλα προσφέρουν θέσεις εργασίας, ώστε να εργαστούν σε τουρκικές εταιρίες και ιδρύματα. Ακόμα το 2016 συστάθηκε ο οργανισμός «*Turkey Maarif Foundation*», υπό το Υπέργειο Παιδείας της Τουρκίας και υπό την αιγίδα του λειτουργούν όλων των ειδών σχολικών βαθμίδων σε 33 χώρες στα Βαλκάνια και την Αφρική (Σκαφιδάς, 2019). Συνεπώς, το τουρκικό κράτος επιδιώκει, σύμφωνα με το νεό-οθωμανισμό, να ασκήσει επιρροή όχι μόνο στους μουσουλμάνους πολίτες του εξωτερικού, αλλά και στους σουνίτες μουσουλμάνους, που βρίσκονταν κάτω από τον οθωμανικό ζυγό.

Ένα ακόμα μέσο ήπιας ισχύς είναι η προβολή τηλεοπτικών σειρών σε τρίτες χώρες, όπως η Ελλάδα. Συγκεκριμένα, το 2010 αποτέλεσε την ναυαρχίδα στην προβολή τηλεοπτικών σειρών στην Ελλάδα, έτσι έως το 2014 είχαν προβληθεί 36 τουρκικές σειρές (Ağırseven και Örki, 2017:838). Η Ελλάδα δεν ήταν η μοναδική χώρα που προέβη στην προβολή τουρκικών σειρών, αλλά και χώρες των Βαλκανίων, καθώς και χώρες της Μέσης Ανατολής (Ağırseven και Örki, 2017:839).

Μέσα από την προβολή των τουρκικών σειρών στο εξωτερικό, το τουρκικό κράτος προβάλλει την χώρα του ως μια ισχυρή οικονομικά και πολιτικά χώρα. Ακόμα, προβάλλεται ως μια χώρα με ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς, χωρίς εξωσυζυγικές σχέσεις και σεξουαλικό περιεχόμενο. Συνεπώς, οι τουρκικές σειρές λειτουργούν ως μέσο άσκησης πολιτιστικής επιρροής, ακολουθώντας το δόγμα Νταβούτογλου και τον νέο-οθωμανισμό ασκώντας επιρροή σε όλα τα επίπεδα, με στόχο την περιφερειακή ηγεμονία.

Τέλος, η Τουρκία για να επιδιώξει τους στόχους της δε διστάζει να χρησιμοποιεί ως διπλωματικό μέσο την σκληρή ισχύ, κάνοντας χρήση απειλής χρήσης βίας και επίδειξη στρατιωτικής ισχύος στην ανατολική Μεσόγειο. Αυτά σε συνδυασμό με τη στρατηγική που ακολουθεί στη περιοχή, θα είναι και το θέμα του επόμενου υποκεφαλαίου.

3.3. Η στρατηγική της Τουρκίας και η άσκηση σκληρής ισχύος στην ανατολική Μεσόγειο

Το παρόν υποκεφάλαιο, εξετάζει το ζήτημα της σκληρής ισχύος από την Τουρκία, με σκοπό να κατανοηθεί η στρατηγική που ακολουθεί για να επιτύχει τους στρατηγικούς της στόχους. Ακολούθως, εξετάζονται οι ενέργειες της Τουρκίας, που έχουν ως αποτέλεσμα μια επιθετική, σε βάρος των άλλων κρατών, στρατηγική.

Η χρήση σκληρής ισχύος πραγματοποιείται μέσω της συνεχούς αεροπορικής και ναυτικής παρουσίας της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο, με σκοπό να ασκήσει πιέσεις τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Κύπρο, ώστε να τις οδηγήσει σε διαπραγματεύσεις με ευνοϊκούς προς αυτήν, όρους. Η δυνατότητα χρήσης σκληρής ισχύος, πραγματώνεται με το να εκσυγχρονίζει τις ένοπλες δυνάμεις του και την εγχώρια πολεμική του βιομηχανία, ώστε να ισχυροποιήσει την αμυντικής της αυτοδυναμία και να προκαλέσει δίλλημα ασφάλειας στην Ελλάδα και την Κύπρο. Έτσι η επιθετική στρατηγική, εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου δικαιολογείται ως την ανάγκη των υπέρτερων σε ισχύ κρατών να επεκταθούν σε βάρος του αδύναμου αντιπάλου.

Ακόμα, η συμμαχία με τη Λιβύη, είναι μέρος της επιθετικής της στρατηγικής και της επιδίωξης της να αποτελέσει περιφερειακός ηγεμόνας, δημιουργώντας δορυφόρους ανάμεσα στην Τουρκία, τη Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο, ώστε να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο και να είναι μέρος όλων των περιφερειακών συγκρούσεων, που της προσδίδουν οφέλη.

Επιπλέον η Άγκυρα μέσα από τις στρατιωτικές ασκήσεις που πραγματοποιεί κατά διαστήματα στην ανατολική Μεσόγειο, επιδιώκει να κάνει επίδειξη ισχύος, ώστε να προκαλέσει διλήμματα ασφάλειας στην περιοχή (Κουσκουβέλης, 2007:187).

Η Τουρκία, χρησιμοποιεί τον πειθαναγκασμό¹ με τη χρήση απειλής βίας, ώστε να εξαναγκάσει την Ελλάδα και την Κύπρο να συμμορφωθούν με τη βούλησή της. Με αποτέλεσμα να δημιουργεί ελεγχόμενη κλιμάκωση στην περιοχή, με τη διεξαγωγή γεωτρήσεων από την Τουρκία σε μια θαλάσσια περιοχή εντός της ΑΟΖ της Κύπρου. Τέλος το τουρκικό κράτος, μέσω της εξωτερικής εξισορρόπησης, δηλαδή τη διαμόρφωση συμμαχιών με σκοπό την αναβάθμιση της ισχύος μέσα από τη συνεργασία και τη συγκέντρωση πόρων με κοινές αμυντικές ανάγκες (Schweller R.,1994), έχει συνάψει συμμαχίες τόσο με την Λιβύη, όσο και με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ, στις αρχές της δεκαετίας, έτσι ώστε να αυξήσει την ισχύς του

Η Τουρκία όντας ένα κράτος που επιδιώκει να ασκήσει περιφερειακή ηγεμονία και επιρροή, χρησιμοποιεί μια επιθετική στρατηγική έναντι των αντιπάλων της, με σκοπό να αποκομίσει πλεονεκτήματα που θα τη καταστήσουν ισχυρότερη. Η επιθετική στρατηγική της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο δημιουργεί συλλογική τη αντίδραση των κρατών της περιοχής, με αποτέλεσμα να υιοθετούν και εκείνα με τη σειρά τους αμυντική στρατηγική για να την αντιμετωπίσουν, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται η ισορροπία ισχύος στη περιοχή. Συγκεκριμένα, τα κράτη της περιοχής, αναγκάζονται να προβούν σε κούρσα εξοπλισμών και σε συμμαχίες, διότι νιώθουν να απειλούνται από τη στρατηγική της. Η στρατηγική και η αναθεωρητική πολιτική που ακολουθεί, η Τουρκία, με την οποία αμφισβητεί το status quo της περιοχής, είναι αποτέλεσμα της προσπάθειάς της να μετατραπεί σε μια περιφερειακή δύναμη και να ασκεί έλεγχο στην περιοχή.

2.5. Ενεργειακά Ζητήματα

Στο παρόν υποκεφάλαιο, θα μελετηθούν τα ενεργειακά ζητήματα που έχουν ανακύψει την τελευταία δεκαετία στην ανατολική Μεσόγειο. Συγκεκριμένα, εξετάζονται ζητήματα της ανακάλυψης των ενεργειακών κοιτασμάτων από τις συμμαχίες των εμπλεκόμενων μερών και

¹ Ως πειθαναγκασμός ορίζεται «η προσπάθεια ενός κράτους να εξασφαλίσει οφέλη από κάποιο άλλο, χρησιμοποιώντας την απειλή βίας» Κουσκουβέλης, 2007: 210.

την στάση της Τουρκίας στην περιοχή για τους ενεργειακούς πόρους, τα οποία αποτελούν μέρος των στρατηγικών της στόχων και αποτελούν ένα από τους βασικούς λόγους άσκησης της επιθετικής στρατηγικής της. Σκοπός του συγκεκριμένου υποκεφαλαίου, είναι να γίνει κατανοητό μέσα από τις ενέργειες της Τουρκίας, ότι το τουρκικό κράτος αμφισβητεί το status quo της περιοχής και το Δίκαιο της Θάλασσας.

Το 2009 η ανατολική Μεσόγειος κατέστη ενεργειακά εκμεταλλεύσιμη, καθώς ανακαλύφθηκαν πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων, με αποτέλεσμα να εμφανιστεί μια νέα γεωπολιτική πραγματικότητα στην περιοχή, από την οποία η Τουρκία δεν ήταν μέρος και αποφασίζει να καταστεί υπολογίσιμη στο ενεργειακό παιχνίδι της περιοχής. Έτσι, το τουρκικό κράτος άρχισε να δημιουργεί τετελεσμένα γεγονότα στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, όπως με την υπογραφή του παράνομου τουρκό-λιβυκού μνημονίου για οριοθέτηση ΑΟΖ με τη Λιβύη. Ακόμα, η Άγκυρα, για να καταστεί υπολογίσιμη δύναμη στην περιοχή, άρχισε να εκδίδει παράνομες ΝΑΦΤΕΧ και να εγείρει αξιώσεις, στο Αιγαίο και την ανατολική Μεσόγειο.

Η Τουρκία αμφισβητεί τις συμφωνίες, οριοθέτησης ΑΟΖ ανάμεσα σε Κύπρο, Αίγυπτο και Ισραήλ, στα οποία δεν αναγνωρίζει τα κυπριακά δικαιώματα για υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, αλλά θεωρεί ότι τα νησιά οποιουδήποτε μεγέθους ως «ειδικές περιστάσεις» και δεν τους απέδωσε δικαιώματα ή θεώρησε ότι έχουν μειωμένη επήρεια στην οριοθέτηση (Kariotis, 2011:10). Κρίνεται απαραίτητο, να σημειωθεί ότι η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, με αποτέλεσμα να μην ακολουθεί τους κανόνες του δικαίου της θάλασσας και να προβαίνει σε μονομερείς ενέργειες. Επίσης, η μη υπακοή στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου είναι μέρος του δομικού ρεαλισμού, σύμφωνα με τον οποίο τα κράτη δεν ακολουθούν τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Επιπλέον, η μη υπογραφή της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας και η μη υπακοή στους κανόνες Διεθνούς Δικαίου, επιβεβαιώνει την αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας. Η παρέμβαση της Τουρκίας αιτιολογείται, από την ίδια, ως εκπροσώπηση των Τουρκοκυπρίων, τα δικαιώματα των οποίων εθίγησαν από την συμφωνία με το Ισραήλ και τον Λίβανο (Tolga, 2018:14).

Η Τουρκία, μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος «Αφροδίτη» στην κυπριακή ΑΟΖ, πραγματοποίησε σειсмоγραφική έρευνα νότια της Κύπρου και κοντά στο κοίτασμα «Αφροδίτη», μόλις είχε ξεκινήσει τη γεωτρητική έρευνα η αμερικανική εταιρεία Νόμπλ Ενεργτζι, με σκοπό να ασκήσει παρασκηνιακές πιέσεις (Συρίγος 2018:715). Η κίνηση αυτή δεν ήταν αποτελεσματική,

καθώς δε διέκοψε το ερευνητικό σχέδιο της Κύπρου. Τον Σεπτέμβριο του 2013 η Τουρκία ξεκίνησε στο κοίτασμα «Αφροδίτη» την πρώτη δοκιμαστική παραγωγή φυσικού αερίου, ενώ παράλληλα έστειλε στην περιοχή το νεοαποκτηθέν από την Τουρκία σειсмоγραφικό σκάφος «Μπαρμπάρος Χαϊρεντίν Πασά», το οποίο πραγματοποιούσε έρευνα στις θαλάσσιες περιοχές βορείως και δυτικώς της Κύπρου, εισερχόμενο σε κάποιες περιπτώσεις εντός των οριοθετημένων τεμαχίων της κυπριακής ΑΟΖ (Συρίγος, 2018:713) Με βάση τις παραπάνω ενέργειες, το τουρκικό κράτος επιδιώκει να αποδείξει, ότι αποτελεί μια υπολογίσιμη δύναμη στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς και να προβεί σε προβολή ισχύος.

Ακόμα, το Σεπτέμβριο του 2014 οι εταιρίες ENI (Ιταλία) και KOGAS (Νότια Κορέα), οι οποίες είχαν αναλάβει από την Κυπριακή Δημοκρατία τη διεξαγωγή γεωλογικών ερευνών στο τεμάχιο 9, εγκατέστησαν γεωτρύπανο στην περιοχή. Η Τουρκία αντέδρασε στέλνοντας πολεμικά πλοία να παρακολουθούν τις έρευνες, οι οποίες, σύμφωνα με την Τουρκία, παραβίαζαν θαλάσσιες περιοχές της δικαιοδοσίας της (Συρίγος, 2018:718). Με αυτές τις κινήσεις, ο τουρκικός στρατός παρενοχλεί τις κυπριακές προσπάθειες εξερεύνησης πετρελαίου και φυσικού αερίου για χρόνια. Το χειρότερο περιστατικό ήταν τον Μάρτιο του 2018, όταν τα τουρκικά πολεμικά πλοία ανάγκασαν ένα σκάφος που συνάφθηκε από την ENI να εγκαταλείψει τις προσπάθειες γεώτρησης στο τεμάχιο 3, το οποίο βρίσκεται ανατολικά του νησιού και κοντά στα θαλάσσια σύνορα με τον Λίβανο. Η Άγκυρα μπορεί να εγείρει αξιώσεις στην ανακάλυψη του πεδίου φυσικού αερίου «Καλυψώ», που ανακοινώθηκε από μια κοινοπραξία της ENI και της γαλλικής εταιρείας Total σε μια περιοχή νοτιοδυτικά της Κύπρου (Henderson, 2019).

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου της Κύπρου το 2015, ενθάρρυνε τη στρατηγική συνεργασία μεταξύ Ισραήλ, Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου, με αποτέλεσμα τον Ιανουάριο του 2019, η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ υπέγραψαν συμφωνία για τη κατασκευή του αγωγού EastMed, που θα διανέμει φυσικό αέριο στην Ευρώπη παρακάμπτοντας την Τουρκία. Η Τουρκία φανερά ενοχλημένη, προχώρησε τον Νοέμβριο του 2019 σε οριοθέτηση ΑΟΖ με την Λιβύη. Το μνημόνιο που καθορίζει τις θαλάσσιες δικαιοδοσίες απορρίπτει μονομερείς και παράνομες δραστηριότητες από άλλες περιφερειακές χώρες και διεθνείς εταιρείες και στοχεύει στην προστασία των δικαιωμάτων και των δύο χωρών. Με σκοπό να περιορίσει τις ενέργειες της Ελλάδας και της Κύπρου στην ανατολική Μεσόγειο, καθώς και να καταδείξει ότι η Τουρκία παίζει σημαντικό ρόλο στην περιοχή και ότι τίποτα δεν μπορεί να υλοποιηθεί χωρίς εκείνη. (Daily Sabah, 2020)

Συμπερασματικά, το τουρκικό κράτος αποσκοπεί, με βάση τα παραπάνω, να δείξει ότι αποτελεί ένα σημαντικό περιφερειακό δρώντα στην περιοχή, χωρίς την παρουσία του οποίου τίποτα δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί. Παράλληλα, με βάση τις αλληπάλληλες παραβιάσεις των θαλασσιών ζωνών και την μη υπακοή στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, επιβεβαιώνεται η αμφισβήτηση και η αλλαγή του status quo, καθώς και η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας. Τέλος, η ανάλυση στο παρόν υποκεφάλαιο, επιβεβαιώνει το θεωρητικό πλαίσιο σχετικά με το δομικό ρεαλισμό, σύμφωνα με τον οποίο τα αναθεωρητικά κράτη λειτουργούν ανεξάρτητα από τους κανόνες διεθνούς δικαίου.

Κεφάλαιο 4. Η Τουρκία στη Μέση Ανατολή

4.1. Στρατηγικοί Στόχοι

Το ξέσπασμα της «Αραβικής Άνοιξης» το 2011, στη Μέση Ανατολή, μετάβαλλε τη στρατηγική και εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στην εν λόγω περιοχή, καθώς το τουρκικό κράτος κατά την δεκαετία 2000 έως 2010, ακολουθούσε την πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες του. Η μεταβολή της στρατηγικής και εξωτερικής πολιτικής πραγματοποιήθηκε, κυρίως εξαιτίας των νέων γεωπολιτικών εξελίξεων που έφερε η Αραβική Άνοιξη, όπως το ξέσπασμα της συριακής κρίσης, όπου αναδείχθηκαν νέοι περιφερειακή δρώντες, όπως οι Κούρδοι και το αυτοαποκαλούμενο Ισλαμικό Κράτος (I.K.) (Mahittin και Çağatay, 2018:27). Οι εξελίξεις αυτές, σε συνδυασμό με την αστάθεια στην περιοχή έθεσαν σημαντικά εμπόδια στη Τουρκία, σχετικά με τη δημιουργία καλύτερων σχέσεων με τους γείτονες (Bağcı και Erdurmaz, 2017:13).

Η Αραβική Άνοιξη και ο συριακός εμφύλιος αποτέλεσαν το βασικό καταλύτη αλλαγών και ανάδυσης νέων δεδομένων στην περιοχή, λόγω των γεωπολιτικών αλλαγών που έφερε ο συριακός εμφύλιος. Για την Τουρκία ο συριακός εμφύλιος αποτέλεσε την ευκαιρία για επέκταση της επιρροής της στη Μέση Ανατολή (Bağcı και Erdurmaz, 2017:26), μέσα από τον ενεργό ρόλο της στη συριακή κρίση. Ακόμα, η Τουρκία μετά στο ξέσπασμα της συριακής κρίσης, είδε την ενδυνάμωση ενός στρατηγικού της αντιπάλου στα νότια σύνορά της, τους Κούρδους, οι οποίοι όχι μόνο άρχισαν να καταλαμβάνουν εδάφη, αλλά αποκτούσαν και συμμάχους, όπως οι ΗΠΑ. Επομένως, ένας από τους σημαντικότερους στρατηγικούς στόχους της Τουρκίας αποτελούσε η ανάσχεση των Κούρδων στη Συρία, ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο ίδρυσης ανεξάρτητης κουρδικής οντότητας, αντίστοιχη με εκείνη στο βόρειο Ιράκ (Akyeşilmen και Gözde, 2017:85).

Ένας ακόμα στρατηγικός στόχος της Τουρκίας είναι να ελέγξει τα στρατηγικά κοιτάσματα της Μοσούλης και του Κιρκούκ, ιδίως μετά την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων, καθώς τον έλεγχο της περιοχής τον είχαν οι ΗΠΑ. Ο έλεγχος των συγκεκριμένων περιοχών, αποτελούν για την Τουρκία στρατηγικό πλεονέκτημα, καθώς οι περιοχές είναι πλούσιες σε κοιτάσματα πετρελαίου. Επομένως, επιδιώκει να εδραιώσει την παρουσία της εκεί, ώστε να

ασκεί έλεγχο στις δυο αυτές περιοχές. Ακόμα, ο έλεγχος των περιοχών αυτών από τους Κούρδους, θα τους δώσει ένα σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα (Evin, 2016:83), μέσα από τη συνεχιζόμενη κατάκτηση ύψιστης γεωστρατηγικής σημασίας εδαφών, γι' αυτό επιδιώκει να αποτρέψει την ενδυνάμωσή τους.

Ένας ακόμα στρατηγικός στόχος για την Τουρκία είναι η διείσδυση της στον Αραβό-Περσικό Κόλπο, πράγμα το οποίο συνέβη το 2016 με την τουρκική βάση στο Κατάρ (Kubilai,2020:56). Η κίνηση αυτή προβλημάτισε το Ιράν, το οποίο θεωρεί την περιοχή αυτή ως «φυσική» ζώνη επιρροής του, διότι το Ιράν γειτνιάζει με τον Κόλπο. Επομένως, η Τεχεράνη θορυβήθηκε από αυτή τη κίνηση της Άγκυρας, διότι θεώρησε ότι με την εγκατάσταση των στρατιωτικών βάσεων θα ενισχύονταν ο ρόλος της Τουρκίας στη περιοχή. Παράλληλα, η κίνηση αυτή προβλημάτισε τις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, και συγκεκριμένα της Σαουδικής Αραβίας, οι οποίες βλέπουν με καχυποψία την κίνηση αυτή, της Τουρκίας, διότι ανησυχούν ότι ο Αραβο-Περσικός Κόλπος θα περάσει στη σφαίρα επιρροής της (Kubilai,2020:57).

Το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν θα αποτελέσει σημαντικό συντελεστή ισχύος για το ιρακινό κράτος, αλλάζοντας τους συσχετισμούς ισχύος στην περιοχή (Sajida και Naudir, 2018:18). Η Τουρκία είναι μια από τις χώρες, οι οποίες βλέπουν με καχυποψία την ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, διότι η απόκτηση πυρηνικών όπλων προσδίδει στρατηγικό πλεονέκτημα στο Ιράν με βάση το οποίο μπορεί να επικρατήσει στην περιοχή και να μετατραπεί σε περιφερειακός ηγεμόνας, κυρίως στον Αραβό-Περσικό Κόλπο, όπου η Τουρκία επιδιώκει να ασκήσει έλεγχο και επιρροή. Συνεπώς, στρατηγικός στόχος της Τουρκίας είναι να εμποδίσει τη γεωστρατηγική αναβάθμιση του Ιράν στην περιοχή (Aylin και Gürzel, 2012:4), διότι εάν καταφέρει να αποκτήσει την κατάλληλη τεχνογνωσία και τη δυνατότητα πυρηνικής ενέργειας, τότε θα έχει την δυνατότητα να αποκτήσει και πυρηνικά όπλα.

Ένας ακόμα στρατηγικός στόχος της Τουρκίας, είναι να αυξήσει την επιρροή της στην Ερυθρά Θάλασσα. Αυτό, το επιδιώκει, κυρίως με την εμπλοκή της μέσω των Αδερφών Μουσουλμάνων στην Υεμένη (Bakeer, 2018). Η παρουσία της εκεί θα της δώσει τη δυνατότητα να ελέγχει τόσο την Ερυθρά Θάλασσα, όσο και το Κόλπο του Αντέν, ο οποίος αποτελεί ύψιστης γεωστρατηγικής σημασίας, διότι έχει πρόσβαση στον Κινεζικό Λιμένα στο Τζιμπουτί. Επίσης ενώνει τις χώρες του Κόλπου με τον Κόλπο του Αντέν και την Ερυθρά Θάλασσα καταλήγοντας στην Διώρυγα του Σουέζ. Τέλος, με τον έλεγχο του Κόλπου του Αντέν και της Ερυθράς Θάλασσας ελέγχει τις

εμπορικές ροές των εγγύς ευρασιατικών υδάτινων διαδρομών προς τη Μεσόγειο και την Ε.Ε (Bakeer, 2018).

Συμπερασματικά, η Τουρκία αντιλαμβανόμενη το κενό ισχύος που υπάρχει στην περιοχή, επιδιώκει να μετατραπεί σε περιφερειακός ηγεμόνας και να αυξήσει την επιρροή της στο σύνολο του σουνιτικού κόσμου, στηριζόμενη στο οθωμανικό της παρελθόν (Κατράνης, 2013:143). Στόχος της είναι η δημιουργία σφαιρών επιρροής, με σκοπό την αναγνώριση και τη καθιέρωσή της ως μιας περιφερειακής δύναμης με αποτέλεσμα να καταστεί υπολογίσιμη δύναμη στις διεθνείς και περιφερειακές εξελίξεις.

4.2. Διπλωματικές Σχέσεις

Το υποκεφάλαιο που ακολουθεί, εξετάζει τις διπλωματικές σχέσεις της Τουρκίας με τα κράτη της Μέσης Ανατολής, έτσι ώστε να ερμηνευθεί και η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, στην περιοχή. Συγκεκριμένα, η Τουρκία άλλαξε τη ρητορική της στην εξωτερική πολιτική, υιοθετώντας τη χρήση ήπιας ισχύος, αντί της σκληρής ισχύος, την οποία χρησιμοποιούσαν οι κεμαλιστές (Kalin, 2011:19). Η ήπια ισχύς αναφέρεται στην ιστορία, τη γεωγραφία, την κουλτούρα, την οικονομία και τη δημοκρατία (Kalin, 2011:19). Σύμφωνα με αυτά το τουρκικό κράτος ασκεί τη διπλωματία του. Σκοπός, του υποκεφαλαίου, είναι να εξετάσει τη χρήση ήπιας ισχύος και τη διπλωματία της Τουρκίας, καθώς και τα μέσα που χρησιμοποιεί για να προβάλλει την ισχύς της και για να επιτύχει τους στόχους της, χωρίς την άσκηση της σκληρής ισχύος.

Για την Τουρκία σημαντική πηγή ισχύος είναι ο πολιτισμός της, καθώς το τουρκικό κράτος έχει επενδύσει στη προβολή της στο εξωτερικό, μέσω της οικοδόμησης τζαμιών, αναπτυξιακών προγραμμάτων και σειρών, όπως θα δούμε παρακάτω. Συγκεκριμένα, η Άγκυρα έχει προβεί στην ίδρυση της *Υπηρεσία Τούρκων Αποδήμων και Συγγενικών Κοινοτήτων* (ΥΤΒ), η οποία παρέχει υποτροφίες στα τουρκικά πανεπιστήμια για τους μουσουλμάνους του εξωτερικού. Ακόμα, η Τουρκία μέσω των τηλεοπτικών της σειρών, που προβάλλονται σε αρκετές χώρες της Μέσης Ανατολής, συμβάλουν στην ανάδειξη μιας «νέας» εικόνας της Τουρκίας στον αραβικό κόσμο. (Μηχαλακόπουλος Γ., 2010) Παράλληλα, η Τουρκία προέβη στη μετατροπή της Αγίας Σοφίας από μουσείο σε τζαμί στέλνοντας ένα ηχηρό μήνυμα στο σουνιτικό κόσμο και στους Αδερφούς Μουσουλμάνου, θέλοντας να δείξει, ότι υπερασπίζεται τα δικαιώματα, όλων των

μουσουλμάνων. Η κίνηση, όμως αυτή μπορεί να αποβεί μοιραία για τη διεθνή εικόνα της Τουρκίας, η οποία ενώ θέλει να αποδείξει στον σουνιτικό κόσμο και στο εσωτερικό της, ότι μπορεί να ασκεί επιρροή και ότι είναι μια ισχυρή χώρα, στη διεθνή κοινότητα φαίνεται ως μια χώρα αναθεωρητική, με επεκτατικές βλέψεις.

Σημαντικό ρόλο στην άσκηση της διπλωματίας παίζει και η οικονομία. Συγκεκριμένα, το 2010 ο όγκος συναλλαγών ανάμεσα σε Τουρκία και Συρία αυξήθηκε κατά 2,5 δις δολάρια (Mahittin και Çağatay, 2018:13). Ακόμα, την ίδια περίοδο αύξηση σημείωσαν και οι εξαγωγές με το Ιράν, οι οποίες ξεπερνούσαν τα 7,6 δις δολάρια, μέσα σε αυτές, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο αποτέλεσαν το μεγαλύτερο μέρος των τουρκικών συναλλαγών από το Ιράν (Hale, 2013:390). Επίσης, το Ιράκ το 2011 αποτέλεσε τον πέμπτο οικονομικό εταίρο της Τουρκίας, με όγκο συναλλαγών 20 δις (Τριανταφύλλου και Φωτίου, 2010:15) Επιπλέον, οι οικονομικές σχέσεις της Τουρκίας με τη Σαουδική Αραβία βρίσκονταν σε ενθαρρυντικά επίπεδα, τα πρώτα χρόνια της τελευταίας δεκαετίας, παρά τις διαφωνίες των δυο κρατών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, η Σαουδική Αραβία εισήγαγε υφάσματα, αυτοκίνητα και τρόφιμα από την Τουρκία, ενώ περίπου το 80% των τουρκικών εισαγωγών από την Σαουδική Αραβία αφορούσε το πετρέλαιο (Mahittin και Çağatay, 2018:15).

Συνεπώς, η ισχυρή οικονομία που είχε αναπτυχθεί, αποτέλεσαν ένα ισχυρό διπλωματικό εργαλείο για την Τουρκία, καθώς το 2017 ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία της Μέσης Ανατολής και σε συνδυασμό με το ότι ανήκει στους G20, της δίνει ένα σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα στις διαπραγματεύσεις της (Gür, Tathiyer και Dilek, 2019). Παρά την αύξηση της τουρκικής οικονομίας την περασμένη δεκαετία, η Τουρκία από το 2018 βρίσκεται σε ύφεση με τον πληθωρισμό να ανέρχεται στα 12% περίπου και την ισοτιμία της λίρας να αυξάνεται περίπου στα 6,00 δολάρια (Tetik, 2018: 374).

Η Τουρκία στην προσπάθειά της να ευθυγραμμίσει τους στόχους της στην εξωτερική της ασφάλεια, έχει εμπλακεί ενεργά στο αναπτυξιακό σχέδιο της Σομαλίας κατασκευάζοντας σχολεία, παρέχοντας υποτροφίες, ανακαινίζοντας κυβερνητικά κτίρια και παρέχοντας λογιστική υποστήριξη συνολικού ύψους 4,5 δις δολαρίων (Ahmed,2013). Με στόχο να επεκτείνει την επιρροή της και να ασκεί έλεγχο στην Ερυθρά Θάλασσα.

Οι διεθνείς οργανισμοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην άσκηση της ήπιας ισχύος και στη διπλωματία (Gür, Tathiyer και Dilek, 2019). Έτσι, η Τουρκία είναι μέλος πολλών διεθνών και

περιφερειακών οργανισμών, όπως είναι ο Οργανισμός Ισλαμικών Χωρών, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, και ο ΟΗΕ. Παράλληλα, το τουρκικό κράτος έχει προβεί και στη ίδρυση νέων οργανισμών, όπως είναι ο *Yurdisi Tukler ve Akraba Bakanligi* (YTB), και σε μετάφραση «Προεδρεία για τους Τούρκους του Εξωτερικού και Συναφών Κοινοτήτων», ο οποίος ιδρύθηκε το 2010. Η συμμετοχή ενός κράτους σε διεθνείς οργανισμούς του προσδίδει μια νέα μορφή συντελεστή ισχύος, καθώς του δίνει τη δυνατότητα να επηρεάζει, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο τις αποφάσεις ή τις συμπεριφορές των εταίρων ή των άλλων κρατών που συναλλάσσονται (Κουσκουβέλης, 2007:176).

Τέλος, το τουρκικό κράτος είχε αναλάβει το ρόλο του διαμεσολαβητή, ώστε να επέλθει η σταθερότητα στην περιοχή, κάτι το οποίο φαίνεται να άλλαξε στην πορεία, όταν τα συμφέροντά του άρχισαν να μεταβάλλονται, ιδίως με το Κουρδικό ζήτημα. Συγκεκριμένα, το 2013, ενώ είχε ξεσπάσει η συριακή κρίση, η Τουρκία προέβη σε πρόσκληση του PKK για κατάπαυση του πυρός, στην προσπάθειά του να δώσει ένα τέλος στις συγκρούσεις που λάμβαναν χώρα στα σύνορά του (Ινσέλ, 2017:192). Ακόμα, η Τουρκία προσπάθησε να πείσει των Μπαράκ αλ-Άσσαντ ότι πρέπει να υπάρξουν πολιτικές μεταρρυθμίσεις και να προβεί σε κατάπαυση των επιθέσεων, καθώς και να παραιτηθεί (Μάζης, 2016: 30). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η Τουρκία να αυξήσει την επιρροή της στον αραβικό κόσμο, να ενισχύσει το γόητρό της, ως φορέας δημοκρατισμούς και υπερασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε να ενισχύσει το ρόλο της ως περιφερειακός ηγεμόνας και να παίξει το ρόλο του διαμεσολαβητή, ανάμεσα σε Μέση Ανατολή και Δύση.

Εν κατακλείδι, η Τουρκία με τη χρήση της διπλωματίας έχει ως σκοπό την αναβάθμιση της εξωτερικής της πολιτικής και την ενίσχυση του ρόλου της στη διεθνή κοινότητα. Ακόμα, μέσω της χρήσης ήπιας ισχύος η Τουρκία συμβάλει στην ενίσχυση των στρατηγικών της στόχων και σκοπών (Λίτσας, 2013:225). Όμως η άσκηση σκληρής ισχύος που χρησιμοποιεί στην περιοχή από το 2011, έρχεται σε αντιδιαστολή με την ήπια ισχύς, πράγμα το οποίο μεταβάλλει την εικόνα της χώρας.

4.3. Η στρατηγική της Τουρκίας και η άσκηση σκληρής ισχύος στην Μέση Ανατολή

Στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί εξετάζεται η χρήση σκληρής ισχύος από την Τουρκία σε ζητήματα που αφορούν στη Μέση Ανατολή. Σκοπός, του υποκεφαλαίου, είναι να καταδείξει την αντιδιαστολή της χρήσης ήπιας ισχύος σε αντίθεση με την χρήση σκληρής ισχύος που χρησιμοποιεί η Τουρκία για την επίτευξη των στόχων της. Συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και επεμβάσεις που έχει προβεί την τελευταία δεκαετία, ως εργαλείο διατήρησης ή και επέκτασης των συμφερόντων της και της επιρροής της στην περιοχή. «Ο κυριότερος μοχλός επίτευξης της εθνό-κρατικής ασφάλειας είναι η σκληρή ισχύς. Η διαδικασία ενίσχυσης των πυλώνων σκληρής ισχύος ενός κράτους οδηγεί σε συγκρούσεις με άλλα κράτη λόγω του διλήματος ασφαλείας» (Λίτσας, 2013:210). Επομένως, το τουρκικό κράτος χρησιμοποιεί τη σκληρή ισχύς, με στόχο την ασφάλεια του τουρκικού κράτους, με αποτέλεσμα να προσπαθεί να ισχυροποιηθεί, μέσα από την ενίσχυση των συντελεστών ισχύος της, όπως οι ένοπλες δυνάμεις. Συνεπώς, η ενίσχυση των συντελεστών ισχύος μιας χώρας έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργεί διλήματα ασφαλείας στα άλλα κράτη.

Το ξέσπασμα της «Αραβικής Άνοιξης» και κατ' επέκταση της συριακής κρίσης, μετέβαλε τα μέχρι πρότινος δεδομένα στην εξωτερική πολιτική και στρατηγική της Τουρκίας, καθώς η συριακή κρίση έφερε στην επιφάνεια ζητήματα ασφαλείας για το εσωτερικό της Τουρκίας, που δεν είναι άλλα πέραν του Κουρδικού ζητήματος. Επομένως, την περίοδο αυτή η τουρκική εξωτερική πολιτική άρχισε να χρησιμοποιεί την σκληρή ισχύ, για να αποτρέψει τις απειλές που προέκυψαν από την συριακή κρίση.

Συγκεκριμένα, παρά το γεγονός ότι στην αρχή της συριακής κρίσης το τουρκικό κράτος συμβούλευε το καθεστώς Άσαντ να ξεκινήσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του λαού, ώστε να διατηρηθεί στην εξουσία και γενικά προσπαθούσε να βρει λύση, ώστε να τερματιστούν οι εχθροπραξίες, η σταθερή στάση του καθεστώτος Άσαντ, η ενδυνάμωση των Κούρδων στο εσωτερικό της Συρίας και η εμπλοκή περιφερειακών και διεθνών δρώντων, μετέβαλαν την πολιτική της Τουρκίας στην Συρία.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο τουρκικός στρατός, τον Ιούλιο του 2015 εξαπέλυσε μια επίθεση εναντίον των στρατοπέδων του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK) στο Βόρειο Ιράκ (Demir και Yılmaz, 2020:24). Η Τουρκία πραγματοποίησε την πρώτη στρατιωτική επιχείρηση,

με την κωδική ονομασία «Ασπίδα του Ευφράτη» τον Αύγουστο του 2016, με στόχο την απομάκρυνση των στρατευμάτων του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Λεβάντε (ΙΚΙΛ), αλλά κυρίως την εκδίωξη των Κούρδων της Μονάδας Προστασίας του Λαού (YPG) και την αποτροπή της δημιουργίας οποιασδήποτε μορφής κουρδικής διοίκησης, η οποία θα αποτελούσε καταφύγιο για το ΡΚΚ. Ακόμα, η τουρκική κυβέρνηση προχώρησε σε μια ακόμα εισβολή στα συριακά εδάφη και συγκεκριμένα στην περιοχή Αφρίν, με την κωδική ονομασία «Κλάδος Ελαίας» τον Ιανουάριο του 2018, με σκοπό την απώθηση των κουρδικών δυνάμεων της Συρίας και την συνένωση των κουρδικών καντονιών, τα οποία θα είχαν ως αποτέλεσμα την δημιουργία κουρδικής αυτόνομης οντότητας (Mahittin και Çağatay, 2018). Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί, ότι το τουρκικό κράτος χρησιμοποιεί τη σκληρή ισχύ, ώστε να αποτρέψει την ενδυνάμωση των Κούρδων, οι οποίοι αποτελούν απειλή για το εσωτερικό της Τουρκίας.

Τέλος, το τουρκικό κράτος έκανε απειλή χρήσης βίας εάν δεν αποχωρούσε από τη Μανμπίτζ η πολιτοφυλακή του YPG, τον Οκτώβριο του 2018. Συγκεκριμένα, η Τουρκία απείλησε με επέκταση της στρατιωτικής της επιχείρησης και στη Μανμπίτζ, στην οποία κατοικούσε μεγάλος πληθυσμός Κούρδων. Η αποχώρηση των Αμερικανικών στρατευμάτων από τα βόρεια σύνορα της Συρίας δημιούργησε ένα κενό ισχύος στην περιοχή, το οποίο η Τουρκία έσπευσε να το εκμεταλλευτεί με σκοπό να αναλάβει εκείνη τον έλεγχο της περιοχής. Ως εκ τούτου, ξέσπασε ένα νέος κύκλος επιδρομών στην περιοχή, με την Τουρκία να επιδιώκει να αναχαιτίσει τους Κούρδους στα νότια σύνορά της. Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητή η άσκηση σκληρής ισχύος της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή κατά την διάρκεια της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου.

Πέραν όμως της στρατιωτικής εισβολής στη Συρία και το Ιράκ, η Τουρκία έχει αναπτύξει στρατιωτικές βάσεις σε χώρες της Μέσης Ανατολής, οι οποίες αποτελούν γι' αυτήν περιοχές ύψιστης γεωστρατηγικής σημασίας. Συγκεκριμένα, το τουρκικό κράτος, το 2015 εγκατέστησε στρατιωτικές βάσεις στο Κατάρ, στο πλαίσιο αμυντικής συνεργασίας ανάμεσα στις δύο χώρες. Η αμυντική συνεργασία έχει διττό στόχο: από την μία την υποστήριξη των Αδερφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο και από την άλλη την υποστήριξη των ανταρτών που μάχονται για την ανατροπή του καθεστώτος Άσαντ στη Συρία, μέσω της παροχής στρατιωτικής βοήθειας (Çetinoğlu, 2016:16). Παράλληλα, η Τουρκία χρειάζεται το Κατάρ, διότι το Κατάρ έχει κοινά κοιτάσματα φυσικού αερίου με το Ιράν και έχει καλές σχέσεις μαζί του. Επομένως, η Τουρκία χρειάζεται το Ιράν, ώστε να ελέγχει το κουρδικό στοιχείο σε Συρία και Ιράκ. Τέλος η Αγκυρα

ενισχύει το Κατάρ, με απώτερο σκοπό να μην κυριαρχήσει η Σαουδική Αραβία στην Μέση Ανατολή. Επίσης, το Κατάρ έχει δημιουργήσει σχέσεις οικονομικής αλληλεξαρτήσεως με την Τουρκία (Pinar, 2015:12).

Συμπερασματικά, η Τουρκία χρησιμοποιεί ως μέσο επίτευξης των στόχων της τη χρήση της σκληρής ισχύος που σε κάποιες περιπτώσεις αφορά και στην εμπλοκή της σε πολεμικές επιχειρήσεις όπως η στρατιωτική παρουσία της στη Συρία. Η στρατηγική αυτή αποτελεί μια επιθετικού χαρακτήρα στρατηγική, με σκοπό την βελτίωση των συσχετισμών ισχύος του επιτιθέμενου κράτους, μέσω της άμεσης σύγκρουσης με τον αντίπαλο και της αποδυνάμωσης που ακολουθεί (Κουσκουβέλης, 2007:208). Αυτό αποδεικνύεται μέσα από τις στρατιωτικές εισβολές που πραγματοποίησε στη Συρία εναντίον των Κούρδων για την αποτροπή της συνένωσης των καντονιών. Ταυτόχρονα, το τουρκικό κράτος χρησιμοποιεί την εξωτερική εξισορρόπηση, που αφορά στη διαμόρφωση συμμαχιών με σκοπό την αναβάθμιση της ισχύος μέσα από την συνεργασία και τη συγκέντρωση πόρων πολλών κρατών με κοινές αμυντικές ανάγκες (Κουσκουβέλης, 2007:208). Αυτό γίνεται φανερό, μέσα από τη σύμπλευση με τη Ρωσία κατά τη διάρκεια της συριακής κρίσης, καθώς και με τη λανθάνουσα υποστήριξη που παρείχε στο ISIS για την ανάσχεση των Κούρδων. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί και η αμυντική συνεργασία με το Κατάρ και την παρουσία των στρατιωτικών βάσεων. Συνεπώς, το τουρκικό κράτος ακολουθεί μια επιθετική στρατηγική για να αυξήσει την ισχύς της στη Μέση Ανατολή, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αντιπαλότητες. Αντίστοιχα, στην προσπάθειά της για εσωτερική εξισορρόπηση δεν διστάζει από τη μια πλευρά να παίρνει μέρος στο πρόγραμμα συμπαράγωγής των μαχητικών αεροσκαφών F-35 συμπράττοντας με τις ΗΠΑ και παράλληλα, αφού βλέπει τα συμφέροντά της αλλάζουν, να προβαίνει σε προμήθεια των ρωσικών πυραύλων S-400 (Zannoti και Clayton, 2018).

Εν κατακλείδι, η Τουρκία, με την παρουσία της στη συριακή κρίση κατάφερε να αποκομίσει σημαντικά γι' αυτήν γεωπολιτικά κέρδη. Συγκεκριμένα, κατάφερε να δημιουργήσει μια σφαίρα επιρροής, η οποία έθεσε τη στρατηγική βάση για την αποτροπή της δημιουργίας μίας αυτόνομης κουρδικής οντότητας, με τις εισβολές που πραγματοποίησε. Παράλληλα, κατάφερε να περιορίσει σε σημαντικό βαθμό την YPG, η οποία πιστεύει ότι αποτελεί παρακλάδι του PKK και σε διαφορετική περίπτωση θα ενθάρρυνε τα κουρδικά αυτονομιστικά κινήματα στο εσωτερικό της, τα οποία θα αποτελούσαν απειλή για ενότητα και την εδαφικής της ακεραιότητα. Τέλος, με την στρατιωτική παρουσία της και τον έλεγχο που έχει καταφέρει να διατηρήσει στα βόρεια

σύνορα της Συρίας, αποτελεί ένα ισχυρό διαπραγματευτικό εργαλείο, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει, για την επίτευξη γεωπολιτικών αλλαγών υπέρ της (Dong, 2018:89).

Κεφάλαιο 5. Τουρκία και μεγάλες δυνάμεις

5.1. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι σχέσεις της Τουρκίας με τις μεγάλες δυνάμεις. Συγκεκριμένα, αναλύονται οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ τα σημεία σύγκλισης και τα σημεία καμψής τους, κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Στα επόμενα υποκεφάλαια θα εξετάσουμε τις σχέσεις της με την Ρωσία και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Τουρκία αποτελεί για τις ΗΠΑ έναν στρατηγικό εταίρο, καθώς είναι το μοναδικό μουσουλμανικό κράτος-μέλος του NATO (Melih, 2013). Επίσης, κατέχει μια σημαντική γεωστρατηγική θέση για τα συμφέροντα των ΗΠΑ, διότι βρίσκεται στο σταυροδρόμι της Ευρασίας και σε κοντινή απόσταση από την Μέση Ανατολή, πράγμα το οποίο τις εξυπηρετεί καθώς έχουν σημαντικό αριθμό στρατιωτικών βάσεων αμερικανικών συμφερόντων (Melih, 2013). Ακόμα αποτελεί μια «μεσαία» περιφερειακή δύναμη, η οποία οφείλει, σύμφωνα με τις ΗΠΑ, να ακολουθεί τις βασικές γραμμές της αμερικανικής στρατηγικής, σε μία ασύμμετρη σχέση- συμμαχία ηγεμονικού χαρακτήρα από πλευράς των ΗΠΑ και πρόσδεση στο άρμα του ισχυρού για την απόκτηση οφελών, από πλευράς της Τουρκίας (Litsas, 2014:125).

Κατά το ξέσπασμα της «Αραβικής Άνοιξης» οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ χαρακτηρίζονταν φιλικές και βρίσκονταν σε επίπεδο συνεργασίας, καθώς οι δυο χώρες συνεργάστηκαν για την υιοθέτηση μια θέσης υποστήριξης των μετασχηματισμών στην περιοχή. Η αραβική άνοιξη έδωσε τη δυνατότητα στην Τουρκία να αυξήσει την σημασία της για τις ΗΠΑ, καθώς εντατικοποιήθηκαν οι διμερείς διαβουλεύσεις τους (Melih, 2013). Στη συνέχεια όμως, η διαφοροποίηση της Τουρκίας, με την υποστήριξη του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους και τις διεργασίες για αγορά των S-400 από τη Ρωσία, δημιούργησαν σημεία τριβής στις μεταξύ τους σχέσεις. Συγκεκριμένα, οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ιράν και ιδιαίτερα οι οικονομικές σχέσεις που είχαν αναπτύξει οι δυο χώρες, προβλημάτισε τις ΗΠΑ, οι οποίες είχαν επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις στο Ιράν, λόγω του πυρηνικού της προγράμματος, τις οποίες η Τουρκία κατέκρινε, διότι οι δύο χώρες έχουν συνάξει οικονομικές σχέσεις (Sayar 2013:17).

Επιπλέον, σημείο καμπής αποτέλεσε η συνεργασία των ΗΠΑ με τους Κούρδους στη συριακή κρίση. Οι Κούρδοι, είχαν καταφέρει να ανακτήσουν σημαντικά εδάφη που βρίσκονταν υπό την διοίκηση του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους, με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να βλέπουν τους Κούρδους ως σημαντικούς συμμάχους ενάντια στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας ψυχράνθηκαν ακόμα περισσότερο λόγω της άρνησης της Τουρκίας να παραχωρήσει τις αεροπορικές βάσεις του Ιντσιρλίκ, για αεροπορικές επιθέσεις εναντίον βάσεων του ISIS (Dunn,2014). Το τουρκικό κράτος αρνήθηκε να παραχωρήσει τις αεροπορικές βάσεις, διότι θα επιτίθονταν σε ένα σύμμαχό τους, παρά το γεγονός ότι δεν το παραδέχονταν. Γίνεται φανερό, ότι το τουρκικό κράτος ανάλογα τα συμφέροντά του συμμαχεί με δρώντες, με τους οποίους έχουν κοινούς στόχους ή εχθρούς. Το ISIS μάχονταν ενάντια των Κούρδων για την κατάκτηση περιοχών υψηλής γεωστρατηγικής σημασίας, ενώ η Άγκυρα επεδίωκε την καταστολή τους ώστε να αποτραπεί η δημιουργία ενός αυτόνομου κουρδικού κρατιδίου. Η συνεργασία ανάμεσα στις ΗΠΑ και στους Κούρδους, τους προσέδιδε στρατηγικό πλεονέκτημα, καθώς είχαν την στήριξη μίας μεγάλης δύναμης και συνάμα και των συμμάχων τους. Συνεπώς, αυτό θα τους έδινε περισσότερες πιθανότητες να επικρατήσουν, έναντι του ISIS και να καταφέρουν να δημιουργήσουν ένα αυτόνομο κουρδικό κράτος, όπως αυτό στο Βόρειο Ιράκ, το οποίο ήταν αποτέλεσμα των ΗΠΑ.

Ταυτόχρονα, η αλλαγή στρατοπέδου της Τουρκίας και η σύμπλευση με τη Ρωσία, θορύβησε τις ΗΠΑ, οι οποίες είδαν ένα σημαντικό στρατηγικό τους εταίρο και μέλος του NATO να συμμαχεί με μία ανατολική δύναμη και να προμηθεύεται τους S-400 από μια αντίπαλη δύναμη. Οι S-400 αποτελούν ένα επικίνδυνο σύστημα εναντίον του αμερικανικής κατασκευής αεροσκάφους τύπου F-35 (Dmitri, 2016:37). Η προμήθεια ενός τέτοιου αντιαεροπορικού συστήματος σε συνδυασμό με το αεροσκάφος F-35 από την Τουρκία, έχει πυροδοτήσει τις σχέσεις της Άγκυρα με την Ουάσιγκτον, ενώ παράλληλα έρχεται σε αντίθεση με δεσμεύσεις που έχει αναλάβει ως σύμμαχος του NATO και των ΗΠΑ, ενώ μεταβάλλει την ισορροπία ισχύος ανάμεσα στα μέλη του NATO.

5.2. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Ρωσία

Η Τουρκία αποτελεί για την Ρωσία μια σημαντική χώρα λόγω της γεωγραφικής της θέσης και του ότι αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους διαμετακομιστές ενέργειας προς τη Δύση. Η Τουρκία έχει διαδραματίσει ενεργό ρόλο τόσο στα Βαλκάνια, όσο και στην Μέση Ανατολή μέσω των μουσουλμανικών πληθυσμών και των μειονοτήτων, καθιστώντας την Τουρκία

σημαντικό εταίρο (Dmitri, 2016:13). Η Ρωσία βλέπει την Τουρκία ως ένα φυσικό ανάχωμα μεταξύ αυτής και της Μέσης Ανατολής. Κάτ'αυτό το τρόπο η Ρωσία μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ανάσχεσης διείσδυσης ακραίων ισλαμιστικών στοιχείων στις νότιες χώρες της (Önler και Liarina, 2018:13).

Οι σχέσεις των δύο χωρών έχουν δομηθεί γύρω από μία οικονομική αλληλεξάρτηση. Από την μία μεριά οι ενεργειακές συμφωνίες, οι οποίες ξεπερνούν το επίπεδο της κάλυψης των εγχώριων αναγκών της Τουρκίας και επεκτείνονται πλέον στην κατασκευή αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου στην περιοχή της Κεντρικής Ευρώπης και της Μεσογείου, καθώς και στην κατασκευή τεσσάρων πυρηνικών αντιδραστήρων 1.200 μεγαβάτ από την κρατική Rosatom (Söylemez, 2020:12). Παράλληλα, η ρωσική εταιρία Rosatom ανέλαβε την χρηματοδότηση της κατασκευής πυρηνικού εργοστασίου στην Τουρκία, η κατασκευή του οποίου αποτελεί ενδεχόμενο μέρος των φιλοδοξιών της Τουρκίας για απόκτηση πυρηνικών (Dmitri, 2016:21) Κάτι το οποίο εάν υλοποιηθεί θα αλλάξει το συσχετισμό ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, και παράλληλα, θα αυξήσει την ισχύ της Τουρκίας.

Από το 2011 και έπειτα, μια σειρά διεθνών και περιφερειακών ζητημάτων, όπως το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης και ο συριακός εμφύλιος, ο οποίος έδωσε την ευκαιρία στη Ρωσία να αναλάβει ενεργό ρόλο σε αυτόν. Οδήγησε τις δύο χώρες σε τέλμα, καθώς τα αντικρουόμενα συμφέροντα των δύο χωρών, δεν άφησε άλλη επιλογή. Στην αρχή της συριακής κρίσης φάνηκε να υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων, καθώς από την μία η Άγκυρα επιθυμούσε την αποπομπή του καθεστώτος Άσαντ, ενώ η Μόσχα αποτελεί την ισχυρότερη σύμμαχο του Σύρου προέδρου. Οι σχέσεις των δύο χωρών ήρθαν σε ρήξη, μετά την κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους από την Τουρκία, τον Νοέμβριο του 2015, με την αιτιολογία ότι παραβίασε τον εναέριο χώρο της Τουρκίας. Η κρίση που ακολούθησε δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στις διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών και ιδιαίτερα για την Τουρκία, καθώς η Ρωσία προχώρησε σε μια σειρά οικονομικών μέτρων, που έπληξαν την αγροτική παραγωγή, το κατασκευαστικό κλάδο, το τουρισμό και η αναστολή της κατασκευής TurkStream (Hale, 2013:422). Οι αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία ήταν σημαντικές, καθώς οι τουρκικές εξαγωγές μειώθηκαν κατά 40% (Hale, 2013:421).

Η Άγκυρα αντιλαμβανόμενη ότι η θέση της στην πολιτική προσέγγιση στη Μέση Ανατολή είχε αποτύχει, οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ είχαν ψυχρανθεί, σχετικά με τη συριακή κρίση, η κρίση με

το Ισραήλ παρέμενε άλυτη και οι σχέσεις με την Ρωσία βρισκόταν σε ρήξη, αντιλαμβανόμενη ότι βρισκόταν απομονωμένη, έστειλε επίσημη απολογία στον Ρώσο Πρόεδρο, η οποία βελτίωσε τις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών και την αποκατάσταση των διμερών οικονομικών σχέσεων και τη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας (Lindenstrauss και Magen, 2016).

Τα συγκρουόμενα συμφέροντα των δυο χωρών συνεχίζονται και στον Καύκασο, καθώς η αναζωπύρωση της σύγκρουσης στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ βρίσκει της δύο χώρες σε αντίπαλο στρατόπεδο, καθώς η Τουρκία παραδοσιακά στηρίζει το Αζερμπαϊτζάν, ενώ η Ρωσία την Αρμενία. (Dimitar B.,2020) Η Τουρκία φαίνεται να αυξάνει την επιρροή της και στον Καύκασο, υποστηρίζοντας το Αζερμπαϊτζάν τόσο στρατιωτικά, όσο διπλωματικά (Μανώλη, 2020:7).

Η Ρωσία από το 2015 έχει αρχίσει να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στις εν λόγω περιφέρειες, λόγω του κενού ισχύος που άφησε πίσω της η αποχώρηση των ΗΠΑ, κυρίως από τη Μέση Ανατολή. Η Μόσχα έχει παγιώσει την παρουσία της στην ανατολική Μεσόγειο πραγματοποιώντας κοινές στρατιωτικές ασκήσεις με χώρες της περιοχής όπως η Τουρκία, πράγμα το οποίο έχει επηρεάσει τις σχέσεις της Τουρκίας με το NATO (Söylemez, 2020). Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η Ρωσία έχει ανάγκη να συμμαχήσει με την Τουρκία, διότι της δίνει την δυνατότητα να λαμβάνει ενεργό ρόλο στην περιοχή τόσο της Μεσογείου, όσο και της Μέσης Ανατολής. Η Τουρκία, αποτελεί για την Ρωσία την είσοδο σε σημαντικές γεωστρατηγικές περιοχές, στις θερμές θάλασσες, μέσω των Δαρδανελλίων, και στην διώρυγα του Σουέζ. Συνεπώς είναι σημαντικό για εκείνη η διατήρηση φιλικών σχέσεων με περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Τουρκία.

5.3. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις μεγάλες Ευρωπαϊκές δυνάμεις

Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην Ε.Ε. έχει αποτελέσει μια μακροχρόνια και αμφιλεγόμενη διαδικασία, η οποία διαρκεί πάνω από 50 χρόνια, χωρίς να είναι ορατά τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας, ακόμα και σήμερα (Hale, 2013:289). Ο ρόλος της Ε.Ε. και η επιρροή του ασκεί αφορούν κυρίως την οικονομική αλληλεξάρτηση. Το σύστημα λήψης αποφάσεων της Ε.Ε. μεταβιβάζει την ουσία της εξωτερικής πολιτικής, σε κάθε κράτος-μέλος ξεχωριστά, χωρίς να υπάρχει μια κοινή απόφαση ή μια κοινή πολιτική στην επίλυση των ζητημάτων που προκύπτουν. Αυτό γίνεται φανερό στην αντιμετώπιση της Τουρκίας από ορισμένα κράτη-μέλη της, όπως η Γαλλία και η Γερμανία.

Συγκεκριμένα, η Γαλλία, εκτός από κράτος-μέλος της Ε.Ε. αποτελεί και μια μεγάλη δύναμη, καθώς διατηρεί ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, έχει αεροπλανοφόρα και διατηρεί δικός της πυρηνικό εργοστάσιο. Επίσης αποτελεί το μόνο κράτος-μέλος της Ε.Ε., μετά την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας, μόνιμο μέλος στο Συμβούλιο Ασφαλείας (Kennan, 2012). Η Γαλλία βλέπει με επιφύλαξη την ανάδυση μιας χώρας, η οποία κυβερνάται από το «πολιτικό Ισλάμ», όπως η Τουρκία, ως περιφερειακή δύναμη.

Όσον αφορά τις κρίσεις που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, οι δύο χώρες συχνά βρίσκονται σε αντίπαλα στρατόπεδα. Συγκεκριμένα, όταν ξέσπασε η αντιπαράθεση στην Λιβύη, η Γαλλία τάχθηκε στο πλευρό Χάφταρ, ενώ η Τουρκία στο πλευρό του Στρατάρχη Σάρατζ, που ταυτίζεται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Ταυτόχρονα, στην εν λόγω αντιπαράθεση προστίθεται και τα ενεργειακά ζητήματα στην ανατολική Μεσόγειο, καθώς και τη συμμαχία της Γαλλία με την Ελλάδα, με βάση την οποία η Τουρκία έχει θορυβηθεί, διότι η Γαλλία αποτελεί μια μεγάλη δύναμη με ισχυρό στρατό και οπτικά συστήματα, που θα συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Ελλάδας. Ακόμα, η Τουρκία διακαώς κατηγορεί τη Γαλλία, ότι τάσσεται υπέρ τρομοκρατικών ομάδων, αναφερόμενη στο YPG (Rose και Coskun, 2020).

Αντίθετα, η Γερμανία ακολουθεί μια πιο ευνοϊκή στάση προς την Τουρκία, καθώς η Γερμανία έχει ισχυρούς οικονομικούς δεσμούς με την Τουρκία. Συγκεκριμένα, χιλιάδες γερμανικές επιχειρήσεις είναι εγκατεστημένες στην τουρκική επικράτεια. Ακόμα, η Τουρκία, αποτελεί την πρώτη σε πωλήσεις όπλων χώρα, στην Γερμανία (Peker, 2020). Πέραν όμως των οικονομικών σχέσεων, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η μουσουλμανική μειονότητα στην Γερμανία, η οποία είναι σημαντική τόσο για την Γερμανία, διότι αποτελεί ένα σημαντικό αριθμό ψηφοφόρων και πολλοί από αυτούς είναι ένθερμοι υποστηρικτές τους Προέδρου Ερντογάν, κάτι το οποίο η Γερμανία είναι πολύ ευαίσθητη σε αυτό, καθώς δε θέλει να ξεσπάσουν αναταραχές στο εσωτερικό της, όσο και για την Τουρκία, η οποία μπορεί να την χρησιμοποιεί ως διπλωματικό εργαλείο για να εξυπηρετεί τα συμφέροντά της (Peker, 2020). Συνεπώς, το Βερολίνο βλέποντας ότι η Γαλλία βρίσκεται απέναντι από την Τουρκία, επιδιώκει να διαδραματίσει ένα διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στην Τουρκία και την Δύση, εκμεταλλευόμενη το κενό, που έχουν δημιουργήσει οι ΗΠΑ, στις σχέσεις τους με την Τουρκία (Συρίγος, 2020).

Συμπερασματικά, οι σχέσεις της Τουρκίας με τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις ήταν βεβαρυσμένες πολύ πριν το 2010, όμως μια σειρά από νέα ζητήματα επιβάρυνε ακόμα

περισσότερο τις σχέσεις τους. Συγκεκριμένα, το προσφυγικό κύμα που προκάλεσε η συριακή κρίση και η ροή των προσφύγων από τα τουρκικά παράλια προς τις ελληνικές ακτές και στη συνέχεια στις κεντρικές και βόρειες ευρωπαϊκές χώρες, δημιούργησε σημαντικά προβλήματα ανάμεσα στην Τουρκία και στην Ε.Ε (Hale, 2013:423). Επιπλέον, ο ενεργός ρόλος της Τουρκίας στην ΝΑ Μεσόγειο και στην Λιβύη έθεσε ένα νέο γύρο διαβουλεύσεων για την επιθετική στάση της Τουρκίας, με αποτέλεσμα να επιβληθούν κυρώσεις εναντίον της. Επομένως, η Τουρκία βρίσκεται ακόμα μακριά από το όραμα της ένταξης της στην Ε.Ε., καθώς τα παραπάνω ζητήματα και τα εσωτερικά της προβλήματα, καθιστούν αυτό το εγχείρημα δύσκολο.

6. Επίλογος

6.1. Γενικά Συμπεράσματα

Η παραπάνω διπλωματική εργασία, επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: πρώτον, πως ο νέο-οθωμανισμός και το Δόγμα Νταβούτογλου επηρεάζουν την άσκηση της στρατηγικής στην ανατολική Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή; Δεύτερον, ποιες στρατηγικές ακολουθεί η Τουρκία την τελευταία δεκαετία στις παραπάνω περιοχές; Τρίτον, ποιες αξιώσεις εγείρει στην ανατολική Μεσόγειο; Τέλος, ποιοι είναι συντελεστές ισχύος της και ποια μέσα χρησιμοποιεί για να επιτύχει τον στόχο της; Συμπερασματικά, ποιοι είναι οι επιδιωκόμενοι στόχοι, και κατά πόσο τους έχει επιτύχει.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η τουρκική εξωτερική πολιτική, η οποία επηρεάστηκε από το Δόγμα Νταβούτογλου και τα «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες», κατά την περίοδο 2003 έως 2010, κατά την εξεταζόμενη περίοδο από το 2011 έως σήμερα φαίνεται να έχει εξασθενήσει και αυτό, διότι η Τουρκία κατά την περίοδο 2011 και έπειτα φαίνεται να αλλάζει ρητορική στην εξωτερική της πολιτική, προκαλώντας «πολλαπλά» προβλήματα με τους γείτονές της και παγίωση των σχετικών προς τα συμφέροντά της διεκδικήσεων (Κουσκουβέλης, 2013:43).

Παράλληλα, ο νέο-οθωμανισμός, έχει εισχωρήσει στην εξωτερική πολιτική και στρατηγική της Τουρκίας και αυτό γίνεται φανερό μέσα από την προσπάθεια του τουρκικού κράτους να ασκεί επιρροή και να εγείρει αξιώσεις σε περιοχές της πάλαι ποτέ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αποτέλεσμα, του νέο-οθωμανισμού αποτελεί η αναθεωρητική πολιτική που ασκεί η Τουρκία, κυρίως στην ανατολική Μεσόγειο, με την αμφισβήτηση του Διεθνούς Δικαίου και του Δικαίου της Θάλασσας, με αποτέλεσμα να επιδιώκει να μεταβάλλει το status quo της περιοχής δημιουργώντας τετελεσμένα στο Αιγαίο και την Κύπρο, όπως η ανακήρυξη ΑΟΖ με την Λιβύη.

Σύμφωνα με τα όσα έχουν γραφεί, το τουρκικό κράτος αξιοποιεί με ορθολογικό τρόπο τους συντελεστές ισχύος της, όπως την γεωγραφία, τον πληθυσμό και τις Ένοπλες Δυνάμεις, με αποτέλεσμα να έχει μετατραπεί σε μία από τις ισχυρότερες περιφερειακές δυνάμεις της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Όμως, η ολοένα ενίσχυση των Ενόπλων

Δυνάμεων και η στρατιωτική παρουσία σε περιοχές, όπως το Κατάρ, η Συρία, η Λιβύη, προκαλούν διλλήματα ασφάλειας στα κράτη των εν λόγω περιφερειών, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται η ισορροπία ισχύος.

Επιπλέον, η Τουρκία για την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων χρησιμοποιεί την διπλωματία και συνάμα την ήπια ισχύς, καθώς και την σκληρή ισχύς. Συγκεκριμένα, το τουρκικό κράτος μέσω της διπλωματίας είχε ως πρόθεση να μετατραπεί σε περιφερειακό ηγεμόνα, προσελκύοντας με αυτό τον τρόπο τις άλλες χώρες, μέσω της πειθούς. Απεναντίας, η άσκηση σκληρή ισχύς, εκ μέρους της Τουρκίας, η οποία χρησιμοποιεί τη χρήση βίας και απειλή χρήσης βίας, έχει ως στόχο την επίδειξη ισχύος, ώστε να καταφέρει να μετατραπεί σε περιφερειακός ηγεμόνας και σε μία υπολογίσιμη δύναμη που τίποτα δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την παρουσία της. Η στάση αυτή, έχει ως αποτέλεσμα, την δημιουργία αντιπάλων και απειλών, καθώς και κυρώσεων, πράγμα το οποίο δεν συμβάλλει στην ανάδειξη της ως περιφερειακή υπερδύναμη.

Η Τουρκία στο πλαίσιο την αναθεωρητικής της πολιτικής επιδιώκει να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη στις εν λόγω περιφέρειες. Για την διεκπεραίωση αυτού του στόχου, η Άγκυρα ακολουθεί τόσο την στρατηγική του πολέμου, όπως είδαμε στην συριακή κρίση για την καταστολή των Κούρδων, όσο και τον πειθαναγκασμό και την εξισορρόπηση. Η Τουρκία ανάλογα τα συμφέροντα που την εξυπηρετούν, επιλέγει και την ανάλογη στρατηγική ή την κατάλληλη μεγάλη δύναμη, με την οποία θα προσδεθεί, για την εξυπηρέτηση των στόχων της. Αυτό γίνεται φανερό και στις σχέσεις της με τις μεγάλες δυνάμεις.

Συνεπώς, η Τουρκία ακολουθώντας τις παραπάνω στρατηγικές έχει καταφέρει να επιτύχει ένα σημαντικό μέρος των στρατηγικών της στόχων. Συγκεκριμένα, έχει καταφέρει να αποτρέψει την δημιουργία ενός αυτόνομου κουρδικού κράτους στα νότια σύνορά της. Επιπλέον, έχει εγκαταστήσει στρατιωτικές βάσεις σε περιοχές κρίσιμες για αυτήν γεωστρατηγικής σημασίας, όπως στον Αραβό-Περσικό Κόλπο και συγκεκριμένα στο Κατάρ. Βέβαια παραμένει το ζήτημα του να δούμε εάν η επαναπροώθηση των σχέσεων ανάμεσα στο Κατάρ και στην Σαουδική Αραβία και γενικότερα με τις μοναρχίες του Κόλπου θα συμβάλει στην διατήρηση ή όχι της αμυντικής συμμαχίας μεταξύ της Τουρκίας και του Κατάρ. Επιπρόσθετα, το τουρκικό κράτος έχει καταφέρει, να προβάλει και να διασφαλίσει τα εθνικά του συμφέροντα, ακόμα και με την παραβίαση των συμφερόντων άλλων κρατών. Αυτό συνάδει από το γεγονός, ότι η Τουρκία έχει

καταφέρει να εγείρει αξιώσεις στην Κυπριακή ΑΟΖ, καθώς και από την υπογραφή του παράνομου τουρκό-λιβυκού μνημονίου για κήρυξη ΑΟΖ ανάμεσα στις δύο χώρες. Τέλος, έχει καταφέρει να αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους δρώντες τόσο στην ανατολική Μεσόγειο, όσο και στη Μέση Ανατολή, καθώς και ένα σημαντικό στρατηγικό εταίρο, λόγω του ενεργού της ρόλου σε σημαντικούς διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, των ισχυρών Ενόπλων Δυνάμεων και της γεωγραφικής της θέσης. Όμως, η στάση της αυτή δημιουργεί ανησυχίες και διλλήματα ασφάλειας σε χώρες όπως στην Ελλάδα, στην Κύπρο, την Αίγυπτο, τη Σαουδική Αραβία και τη Γαλλία.

Συνοψίζοντας, σημειώνεται ότι, το τουρκικό κράτος εισήλθε σε μια νέα εποχή, στην οποία προέκυψαν σημαντικές γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές αλλαγές, οι οποίες απειλούσαν τα συμφέροντά της. Έτσι η Τουρκία άλλαξε τη στρατηγική της και την εξωτερική της πολιτική απέναντι στις υπό εξέταση περιφέρειες, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναδυθούν νέες αντιπαλότητες και συμμαχίες στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Επομένως, το τουρκικό κράτος ακολουθώντας τις παραπάνω στρατηγικές έχει καταφέρει να επιτύχει τους περισσότερους στρατηγικούς στόχους τους. Όμως, η επιθετική στρατηγική που φαίνεται να ακολουθεί στις υπό εξέταση περιφέρειες προκαλούν προβλήματα, όπως κυρώσεις ή τη μη συμμετοχή σε σημαντικές για την περιοχή συμμαχίες και συμφωνίες. Επιπρόσθετα και αναφορικά με τον τρόπο της επίτευξης της ειρήνης, της ασφάλειας και της σταθερότητα στις εν λόγω περιφέρειες θα πρέπει να επισημανθεί ότι το τουρκικό κράτος οφείλει να σέβεται τους κανόνες Διεθνούς Δικαίου, πράγμα το οποίο δεν παρατηρήσαμε από την εξέταση των γεγονότων να συμβαίνει.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ινσέλ, Α., (2017), *Η νέα Τουρκία του Ερντογάν: από το δημοκρατικό όνειρο στην αυταρχική εκτροπή*. Καλαϊτή Ρ. (μτφρ), Αθήνα: Διάμετρος.
- Κατράνης, Α. (2013), *Η Μέση Ανατολή στη δίνη των «Νέων Πολέμων»*. Ο πόλεμος των 34 ημερών μεταξύ Ισραήλ και Hazbollah, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κολιόπουλος, Κ.,(2008) *Η Στρατηγική Σκέψη Από την Αρχαιότητα Έως Σήμερα*, Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η., & Λίτσας Σ. (επιμ.) (2013), *Το Στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η. (2007), *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η., (1997), *Λήψη Αποφάσεων και Διαπραγμάτευση*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Μάζης, Ι.,(2016), *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της Συριακής κρίσεως*, Αθήνα: Λειμών
- Μάζης, Ι. (2006), *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*. Αθήνα, Παπαζήσης.
- Μηνάγιας, Χ.,(2010) *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, Αθήνα; Τουρκικής.
- Μηνάγιας, Χ. (2014), *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, Αθήνα: Κάδμος.
- Νταβούτογλου, Α., (2010) *Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Αθήνα: Ποιότητα.
- Συρίγος, Α., (2018), *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα: Πατάκη.
- Τριανταφύλλου, Δ. και Φωτίου, Ε. (2010), *Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την εποχή του ΑΚΡ προς μια Pax Ottoman*, Αθήνα: Παπαζήση
- Hale, W, (2013), *Τουρκική Εξωτερική Πολιτική 1774-2000*, Αθήνα: Πεδίο
- Jackson, R. & Sorensen, G. (2006), *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*. επίμ. Τσάκωνας Π., μτφρ. Κωνσταντινίδης Χ., Αθήνα: Gutenberg..

Ξενόγλωσση

- Evin, A. (2016), *Turkey's Energy Policy and the EU's Energy Demand*, at Evin, A.
- Dunn, R., (2014) *Turkey: Issues and Relations with the U.S. And the Kurds of Iraq*. New York: NOVA.
- Hatipoglu, E., Balazs, P.,(2016) *Turkey and the EU : Energy, Transport and Competition Policies*. Netherlands Edited Claeys & Casteels Publishing.
- Kouskouvelis, I.I.,(2013), *Turkey Past and Future. The problem with Turkey's "Zero Problems " Middle East Quarterly*, Winter.
- MCDonald, D.B., (2012), *Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey*. Insight Turkey 14(4)
- Nye, J.S., (2005), *Soft Power: The Means To Success In World Politics*.
- Walker, W.(2007) *Learning Strategic Depth: Implications of Turkey's New Foreign Policy Doctrine*. Insight Turkey.
- Waltz, K.N. (1979), *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading, Mass

Ydris, D., (2017), *Turkey's Foreign Policy Towards the Middle East: Under the Shadow of the Arab Spring*, U.K., Cambridge Scholars Publishing.

Άρθρα

Ελληνόγλωσσα

- Δρίβας, Α., (13/8/2020), *Οι σχέσεις Αιγύπτου και Τουρκίας και πώς επωφελείται ο Ελληνισμός*, Εφημερίδα Liberal, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://www.liberal.gr/diplomacy/oi-scheseis-aiguptou-kai-tourkias-kai-pos-epofeleitai-o-ellinismos/317640>
- Δρίβας, Α., (1/6/2020), *Η αμερικανική πολιτική και ο Γόρδιος Δεσμός της Λιβύης*, Εφημερίδα Liberal, Ανακτήθηκε 11/2020 <https://www.liberal.gr/diplomacy/i-amerikaniki-politiki-kai-o-gordios-desmos-tis-libuis/305102>
- Κεφαλά, Β., (10/2/2019), *Η Τουρκία, οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η συριακή κρίση*, Η Εποχή, ανακτήθηκε 12/2020, στο <https://www.epohi.gr/article/24630/h-tourkia-oi-hpa-h-rwsia-kai-syriakh-krish>
- Κεφαλά, Β., (4/3/2020), *Η Τουρκία ως περιφερειακός ταραξίας*. Η Εφημερίδα των Συντακτών, 11/2020, https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/233720_i-tourkia-os-perifereiakos-taraxias
- Κουσκουβέλης, Η., (16/1/2014), *Η Αναθεωρητική Τουρκία: Από τα μηδενικά προβλήματα στην στρατηγική αποσταθεροποίησης της περιοχής*. Foreign Affairs The Hellenic Edition, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://foreignaffairs.gr/articles/69653/ilias-i-koyskoybelis/i-anatheoritiki-tourkia?page=show>
- Λιάκουρας, Π., (02/12/2019), *Το θεώρημα της «Γαλάζιας Πατρίδας» σε πλήρη εφαρμογή*, Εφημερίδα Το Βήμα, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://www.kathimerini.gr/politics/1054208/petros-liakoyras-to-theorimat-is-galazias-patridas-se-pliri-efarmogi/>
- Λίτσας, Σ., (16/2/2018), *Μια νέα ελληνοτουρκική κρίση σε ένα νέο στρατηγικό περιβάλλον: Mind the Big Picture*, Capital.gr, Ανακτήθηκε 11/2020 <https://www.capital.gr/me-apopsi/3273620/mia-nea-ellinotourkiki-krisi-se-ena-neo-stratigiko-periballon-mind-the-big-picture>
- Ματζάκος, Α., (22/9/2017), *Τι επιδιώκει η Τουρκία με την ανάπτυξη στρατιωτικής βάσης στο Κατάρ; Πώς επηρεάζονται τα ελληνικά συμφέροντα;*, Εφημερίδα Liberal, Ανακτήθηκε 02/2021, στο <https://www.liberal.gr/diplomacy/ti-epidiokei-i-tourkia-me-tin-anaptuxi-stratiotikis-basis-sto-katar-pos-epireazontai-ta-ellinika-sumferonta/167480>
- Μανώλη, Π., (Οκτώβριος 2020), *Ναγκόρνο-Καραμπάχ: 30 χρόνια σύγκρουσης*, ΕΛΙΑΜΕΠ. ανακτήθηκε 12/2020, στο <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/10/Policy-Brief-135-Manoli-final-1.pdf>
- Μελέτης, Ν., (26/1/2020), *Το παιχνίδι της Τουρκίας στην Κύπρο και ο ρόλος του «ψευδοκράτους*, Εφημερίδα Liberal Ανακτήθηκε 11/2020

- <https://www.liberal.gr/diplomacy/to-paichnidi-tis-tourkias-stin-kupro-kai-o-rolos-tou-pseudokratous-/283515>
- Μηχαλακόπουλος, Γ., (8/2010), *Η Τουρκία σε αναζήτηση «νέας» εικόνας, Δημόσια και Πολιτιστική Διπλωματία σε μία εποχή Παγκόσμιων Ανακατατάξεων, Γεωπολιτική*, ανακτήθηκε 12/2020, στο https://www.academia.edu/26907559/Η_ΤΟΥΡΚΙΑ_ΣΕ_ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ_ΝΕΑΣ_ΕΙΚΟΝΑΣ_ΔΗΜΟΣΙΑ_ΚΑΙ_ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ_ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ_Σ_Ε_ΜΙΑ_ΕΠΟΧΗ_ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ_ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΩΝ?email_work_card=title
- Σουλτάτου, Π., (30/8/2020), *Το κενό ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο*. ΚΕΔΙΣΑ Ανακτήθηκε 10/2020 στο https://kedisa.gr/to-keno-ischyos-stin-anatoliki-mesygei/?fbclid=IwAR27j_KkWgGSndnWDb64CNfUJ6A7-be7RjMmfVLXyeMs4bx7Ycss37GWQzA
- Σκαφιδάς, Γ., (9/11/2019), *Γιατί η ήπια ισχύς της Τουρκίας είναι πιο «επικίνδυνη» από τα όπλα*. Εφημερίδα Το Έθνος, ανακτήθηκε 12/2020, στο https://www.ethnos.gr/kosmos/71191_giati-i-ipia-ishys-tis-toyrkias-einai-pio-epikindyni-apo-ta-opla
- Συρίγος, Α., (12/12/2015), *Η θαλάσσια οριοθέτηση με την Αίγυπτο*. Εφημερίδα Η Καθημερινή, Ανακτήθηκε 11/2020 στο <https://www.kathimerini.gr/politics/842127/i-thalassia-oriothetisi-me-tin-aigypito/>
- Συρίγος, Α., (14/12/2020), *Η Γερμανία είπε στην Τουρκία «Εγώ είμαι εδώ για εσένα»*, ΣΚΑΙ, ανακτήθηκε 12/2020, στο : <https://www.skai.gr/news/politics/syrigos-se-skai-i-germania-eipe-stin-tourkia-ego-eimai-edo-gia-esena>
- Συρίγος, Α., (18-11-2018), *Τουρκικοί τυχodiokτισμοί επί χάρτου*. Εφημερίδα «Η Καθημερινή», Ανακτήθηκε, 10/2020, στο <https://www.kathimerini.gr/politics/995745/toyrkikoi-tychodioktismoio-epi-chartoy/>
- Συρίγος, Α., (20/1/2020), *Οι διάφορες φάσεις του νέο-οθωμανισμού*, Εφημερίδα Η Καθημερινή, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://www.kathimerini.gr/politics/1060915/oi-diaforetikes-faseis-toy-neootheromanismoy/>
- Τζιάρρας, Ζ., (3/8/2020), *Η Ανατρεπτική Στρατηγική της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, Geopolitical Cyprus* στο <https://geopoliticalcyprus.org/2020/08/03/anatreptiki-stratigiki-tourkias/>
- Τζιάρρας, Ζ., (20/7/2016), *Η Τουρκία ως « τρίτος πόλος » στην Μέση Ανατολή: Οι διεθνείς ανακατατάξεις και η Δύση*. Foreign Affairs, Ανακτήθηκε 12/2020 στο: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70893/zinonas-tziarras/i-toyrkia-os-«tritos-polos»-stin-mesi-anatoli?page=show>
- Τζίμας, Σ., (18/12/2015) *Η Τουρκία και οι γείτονες*. Εφημερίδα Η Καθημερινή, Ανακτήθηκε 18-12-2015 <https://www.kathimerini.gr/opinion/842819/i-toyrkia-kai-oi-geitones/>
- Τσαβούσογλου, Μ., (21/2/2019), *Προκαλεί ο Τσαβούσογλου: Το Αιγαίο είναι στρατηγικός μας στόχος*, Ανακτήθηκε 11/2020, στο https://www.ethnos.gr/kosmos/22956_prokalei-o-tsaboysoyloy-aigaio-einai-stratigikos-mas-stohos

- Φίλης, Κ., (13/8/2020), *Διάλογο στα μέτρα του προσπαθεί να επιβάλει ο Ερντογάν*, In.gr, Ανακτήθηκε 11/2020 στο <https://www.in.gr/2020/08/13/in-tv/filis-sto-mega-dialogo-sta-metra-tou-prospathe-i-na-epivalei-o-erntogan/>
- Χαρίτος, Γ., (12/6/2020), *Τουρκία – Ισραήλ, δέκα χρόνια μετά το Μαβί Μαρμαρά*, HuffPost. Ανακτήθηκε 12/2020 στο https://www.huffingtonpost.gr/entry/toerkia-israel-deka-chronia-meta-to-mavi-marmara_gr_5ee33ad7c5b609f241c94cf5
- Eastern Mediterranean & Middle East Insights, Ανακτήθηκε 11/2020, https://geopoliticalcyprus.org/2020/08/03/anatreptiki-stratigiki-tourkias/?fbclid=IwAR0ox3faRYVRkKnlnOLw6qLeD7c4R2opUczUKIjZrP1sZEg2G8_omQfVxes
- Spiegel, (1/8/2020) Από το δόγμα Νταβούτογλου στο νεο-οθωμανισμό του 2020, Εφημερίδα Liberal, Ανακτήθηκε 11/2020 <https://www.liberal.gr/news/apo-to-dogma-ntaboutoglou-sto%C2%A0neo-othomanismo-tou-2020/315902>

Ξενόγλωσσα

- 2020 Index of Economic Freedom, Turkey, Ανακτήθηκε 11/2020 <https://www.heritage.org/index/country/turkey>
- Ağırseven, N., Öрки A. (2017), *Evaluating Turkish TV Series as Soft Power Instruments*. International Journal of Society Researcher, accessed 2/2021, at https://www.researchgate.net/profile/Armagan_Oerki/publication/322130468_Evaluating_Turkish_TV_Series_as_Soft_Power_Instruments/links/5e95e5d9a6fdccd46033879b/Evaluating-Turkish-TV-Series-as-Soft-Power-Instruments.pdf
- Ahmed A., (2013). *Turkish aid in Somalia: the irresistible appeal of boots on the ground*. The Guardian. accessed 12/2020, at <https://www.theguardian.com/>
- Ahmed, H., (28/10/2020), *For Turkey, the Libyan conflict and the eastern Mediterranean are inextricably linked*, Atlantic Council, Ανακτήθηκε 12/2020, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/for-turkey-the-libyan-conflict-and-the-eastern-mediterranean-are-inextricably-linked/>
- Al Saud A., (22/10/2013), *Middle East Policy Council*. accessed 11/2020, <https://mepec.org/saudi-arabias-foreign-policy>
- Altunışık, M., (2013), *The Middle East in Turkey–USA Relations: Managing the Alliance*, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=b1190f65-a13c-478d-a403-593d82dfe14b%40sessionmgr4008>
- Arinç, İ., S., & Özgül A.,(1/4/2015), *Exportation of EastMed Gas Resources: Is it Possible without Turkey?* Insight Turkey. accessed 12/2020, <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=3636b7a1-d4d5-434a-af94-b45eb5753a90%40sessionmgr103>
- Ataç A., (1/32019) *Pax Ottomanica No More! The “Peace” Discourse in Turkish Foreign Policy in the Post-Davutoğlu Era and the Prolonged Syrian Crisis*. DOMES: Digest of Middle East Studies. accessed 11/2020, at

- <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=45d60e15-cef3-4e10-9f6d-4f34f3288f9d%40sessionmgr103>
- Aylin, G. G., Eyüp Ersoy, (1/3/2012), *Turkey and Iran's Nuclear Program*, Middle East Policy. Spring2012, Vol. 19 Issue 1, p. 45. accessed 12/2020, <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=774ea89a-45ed-4760-b22f-6ae2c92b3a42%40pdc-v-sessmgr06>
- Bakeer, A., (1/5/2018), *Turkey's influence in Yemen*, TRT Word. accessed 12/2020, at <https://www.trtworld.com/opinion/turkey-s-influence-in-yemen-17126>
- BBC News, (30/3/2017), *Turkey 'ends' Euphrates Shield campaign in Syria*, accessed 12/2020, at <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39439593>
- Cagaptay, S. (4/11/2019), *Why Turkey Is Raising the Stakes in the East Mediterranean*. The Washington Institute. Improving the Quality of U.S. Middle East Policy. accessed 11/2020, at <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/why-turkey-is-raising-the-stakes-in-the-east-mediterranean>
- Carley, P.,(1995),*Turkey's role in the Middle East : a conference report*. Washington, Institute of Peace. accessed 12/2020, at <https://permanent.fdlp.gov/lps64413/pwks1.pdf#?>
- Çetinoğlu, H., (1/12/2016), *TURKEY'S INTENSIFYING PARTNERSHIP WITH QATAR AND ITS IMPLICATIONS FOR TURKISH-AMERICAN RELATIONS*. MERIA Journal. accessed 12/2020,at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=318052f3-4a9d-4fd5-b952-294656ee370b%40sdc-v-sessmgr03>
- Daily Sabah, (1/10/2020), *UN certifies Turkey-Libya maritime delimitation agreement* accessed 12/2020 <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/un-certifies-turkey-libya-maritime-delimitation-agreement>
- Davutoglu, A., 2008. *Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007*. Insight Turkey, vol. 10 (no. 1) accessed 11/2020 at <https://www.insightturkey.com/articles/turkeys-foreign-policy-vision-an-assessment-of-2007>
- Davutoglu, A., 2012. *Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring*. Turkey Policy Brief Series. accessed 11/2020 at http://www.ankara.embassy.si/fileadmin/user_upload/dkp_16_van/docs/Principles_of_Turkish_Foreign_Policy_and_Regional_Political_Structuring_by_Ahmet_Davutoglu.pdf
- Demir, S. & Yılmaz M. E., (1/7/2020), *An Analysis of the Impact of the Syrian Crisis on Turkey's Politic-Military, Social and Economic Security*. Gazi Akademik Bakış. accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=bf002c1c-8b46-49fd-98cc-0873e75e3e5b%40pdc-v-sessmgr01>
- Dimitar, B., (18/11/2020), *What does the Nagorno-Karabakh deal mean for Turkey and Russia?*, Al-Jazeera, accessed 12/2020, at <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/11/18/the-nagorno-karabakh-settlement-and-turkish-russian-relations/>
- Dmitri, T., (2016) *The Chicago Council on Global Affairs*, «Russia in the Middle East: Moscows Objectives, Priorities, Policy Drivers», accessed 12/2020, at <https://carnegieendowment.org/>

- Dong, M., (20/11/2018), *Power players in Syria: new Developments and Prospects*, Chinas International Studies, accessed 12/2020, at <https://www.pressreader.com/china/china-international-studies-english/20181120/281977493915272>
- Eksi, M., (15/8/2017), *Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy toward the Balkans*, Karam. accessed 12/2020 at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=1a34a49b-178e-466a-a32a-dec72c2c9d96%40sessionmgr101>
- Gingeras, R. (2-6-2020), *Blue Homeland: The heated politics behind Turkey's New Maritime Strategy*. Texas National Security Review. accessed 11/2020, at <https://warontherocks.com/2020/06/blue-homeland-the-heated-politics-behind-turkeys-new-maritime-strategy/>
- Global Fire Power Index, ανακτήθηκε 11/2020 https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turkey
- Grigoriadis, N. I., 2010. *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy*. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Issue Working Paper No 8. accessed 12/2020 at http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/KEIMENO-EPIΓΑΣΙΑΣ-8_2010_IoGrigoriadis1.pdf
- GÜR N., TATLIYER M., DİLEK Ş, (2019), *The Turkish Economy at the Crossroads : The Political Economy of the 2018 Financial Turbulence*, Insight Turkey. 21(4):135-160. accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=6576af15-cb6f-4b7b-93d2-a6d96b4c923a%40sessionmgr101>
- Hancher, & Leigh,(2018), *Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks : Legal, Regulatory and Geopolitical Challenges*. Netherlands: LAEYS & CASTEELS. Accessed 11/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTk0Njc2MI9fQU41?sid=a086dc56-2c27-438e-8093-68257d980c78@pdc-v-sessmgr05&vid=4&format=EB&rid=1>
- Henderson, S. (24/7/2019), *Turkey's Energy Confrontation with Cyprus*, The Washington Institute. Improving the Quality of U.S. Middle East Policy. accessed 12/2020,at <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/turkeys-energy-confrontation-with-cyprus>
- Ivaylo, H., (2019), *Neo-Ottomanism – Emergence, Ideology and Political Doctrine*. Social Evolution & History. accessed 11/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=758495b6-ce23-43b8-8fe8-a56597d83680%40pdc-v-sessmgr06>
- James, F., Dobbins, Ellen Laipson, Helena Cobban, Lawrence J. Korb, (2008) *Middle East Policy Council*, «U.S. Withdrawal from Iraq: What are the Regional Implications», accessed 12/2020, at <https://www.mepc.org/>
- Kalin, I., (1/2011), *Soft Power and Public Diplomacy in Turkey*, Perceptions: Journal of International Affairs; Fall2011, Vol. 16 Issue 3, p5-23, 19p, accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=2&sid=236344b9-7a69-4a71-89ea->

- [ea155147e595%40sessionmgr103&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=73178447&db=edb](https://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=ee5dd5e7-2e25-40f6-93f9-1307a770db17%40pdc-v-sessmgr04&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=73178447&db=edb)
- Kanat, B., & Hannon, J. (9/2018), *The Manbij Roadmap and the Future of U.S. - Turkish Relations*, Middle East Policy; Sep2018, Vol. 25 Issue 3, p111-123, 13p, accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=ee5dd5e7-2e25-40f6-93f9-1307a770db17%40pdc-v-sessmgr04&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=131862497&db=edb>
- Kariotis, T.C., (1/4/2011), *Hydrocarbons and the Law of the Sea in the Eastern Mediterranean: Implications for Cyprus, Greece, and Turkey*. Mediterranean Quarterly, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=05b931fe-38fd-4d88-bd91-475ca4e20cda%40sdc-v-sessmgr02>
- Kasapoglu C. (15/5/2020), *Turkey's Growing Military Expeditionary Posture*, The Jamestown Foundation, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://jamestown.org/program/turkeys-growing-military-expeditionary-posture/>
- Kennan, A., (2012), *Turkey-EU Relations : Power, Politics and the Future*. Cambridge Scholars Publishing. Accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=5f77b848-4536-4927-aef6-4893afd4f12b%40pdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=539919&db=e000xww>
- Khan, H. (1/4/2018), *Turkey Military Operation Olive Branch*. Defence Journal. Apr2018, Vol. 21 Issue 9, p77, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=6&sid=7064f143-b741-4b5f-9536-bb46370a8c81%40sessionmgr4006&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=129149007&db=asn>
- Kubilai, H. (5/2020), *A Look at Cooperation Between Turkey and Qatar*, Military Technology. 2020, Vol. 44 Issue 5, p55-57. 3p, accessed 12/2020, <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=806a90ad-5a24-4e6f-9912-6ca9b95569ed%40pdc-v-sessmgr03>
- Lindenstrauss, G., & Magen, Z. (2016). *The Russian-Turkish Reset*. Philadelphia: Foreign Policy Research Institute. Accessed 12/2020, at <https://www.fpri.org>
- Litsas S., (13/8/2020), *A New Reality for the Eastern Mediterranean*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://besacenter.org/perspectives-papers/eastern-mediterranean-reality/>
- Litsas, S. N., (2014), *Bandwagoning for profit and Turkey: alliance formations and volatility in the Middle East*, Israel Affairs, Israel Affairs. Jan2014, Vol. 20 Issue 1, p125-139, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=78bfc223-2a02-4df5-b722-9de7e1d07388%40sessionmgr4006>
- Mahittin, A., & Çağatay Ö., (1/10/2018), *Turkey's Syria Policy: Constant Objectives, Shifting Priorities*, Turkish Journal of Middle Eastern Studies, Vol. 5,

- No.2, pp. 13-35, accessed 12/2020, at <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/574246>
- Maysam, B., & Hamidreza A., (July 1 2020), What's behind Iran's sudden realignment with Turkey?, *Responsible Statecraft*, Ανακτήθηκε 11/2020, <https://responsiblestatecraft.org/2020/07/01/whats-behind-irans-sudden-realignment-with-turkey/>
- Muharrem, E. & Seyfettin M.E., (2018), *The Rise and Fall Of Turkish Soft Power and Public*, Akademik Bakış, accessed 12/2020, at <http://www.gaziakademikbakis.com/en/article/gab-T-2018-437>
- Oğuzlu, T. (2010) *Turkey and the Cyprus Dispute: Pitfalls and Opportunities.*, Ankara Bar Review. 2010, Vol. 3 Issue 1, p73-82. 10p., accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=ae992e53-9ac5-43ef-8cd6-3cc1eb8dc867%40sessionmgr4007&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#AN=48277490&db=asn>
- Önler, A., & Liapina, L., (1/32018) *The effects of Turkish-Russian political relations on bilateral trade balance: Cointegration and causal analysis.* Theoretical & Applied Economics, accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=0fc67910-3233-4105-a293-1851d0f7affb%40sessionmgr103>
- Pallaver, M., (2011), *Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart.* The London School of Economics and Political Science. Accessed 1/2021, at https://etheses.lse.ac.uk/220/1/Pallaver_Power_and_Its_Forms.pdf
- Peker, E., (25/09/2020), *After a hot summer, EU leaders seek to cool Eastern Mediterranean tensions,* Eurasia Live, accessed 12/2020, at <https://www.eurasiagroup.net/live-post/after-hot-summer-eu-leaders-seek-to-cool-eastern-mediterranean-tensions>
- Pinar A., (1/9/2015), *Mediation as a Foreign Policy Tool in the Arab Spring: Turkey, Qatar*
- Pinar, P., (1/4/2015), *Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency.* Foreign Policy Analysis (2015) 11, 173–193, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=2bb2559d-bc10-4fbe-8e2b-7da6f56555b8%40sdc-v-sessmgr02>
- Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism Presidency for Turks Abroad and Related Communities. Accessed 12/2020, at <https://www.ytb.gov.tr/en/corporate/institution>
- Rose, M., & Coskun, O., (3/11/2020), *Analysis: Bad blood - why France-Turkey cartoon row could leave lasting impact,* Reuters, accessed 12/2020, at <https://www.reuters.com/article/us-france-security-turkey-leaders-analysis-idUSKBN27J2JA>
- Sajida, B., & Naudir B., (1/7/2018), *Pakistan Vision* Vol. 19 No. 2, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=f6c0f960-7cbd-4fa8-af6f-55984dfb35e4%40sessionmgr4006>
- Sayarı, S., (1/6/2013). *New Directions in Turkey–USA.* Journal of Balkan and Near Eastern Studies. accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=4c36b1a0-89b1-4c47-8dfd-42b562ab8747%40pdc-v-sessmgr02>

- Schweller, R. (1994), *Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In*, The MIT Press, accessed 12/2020 <https://www.jstor.org/stable/2539149?seq=1>
- Shlomo, R.J., (30/11/2020), *Erdogan's Economic Hail Mary Won't Work*, Foreign Policy, accessed 12/2020, at <https://foreignpolicy.com/2020/11/30/turkey-economic-problem-erdogan-mismanagement/>
- Söylemez, M., (10/11/2020), *Turkish and Russian Approaches to Security in the Eastern Mediterranean*, RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL, accessed 12/2020, at <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/columns/middle-east-policy/turkish-and-russian-approaches-to-security-in-the-eastern-mediterranean/>
- Tatik, N., (1/12/2018), *The economical effects and results of July 15, 2016 coup attempt in Turkey*. JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH IN ECONOMICS. Accessed 12/2020, at <https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=955da8d8-12aa-4a1d-b8fe-580a113a327c%40sessionmgr101>
- The Arab American News,(6/5/2016), *Turkey establishes military base in Qatar*, Vol.32, Issue 1577, p.19, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=c5fcb043-ca5d-473f-884d-995bcc261708%40sessionmgr4008>
- Tolga, D., (26/9/2018), *Between security and prosperity: Turkey and the prospect of energy cooperation in the Eastern Mediterranean*. Turkish Studies 2019, VOL. 20, NO. 3, 442–464, accessed 12/2020, at <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=05b931fe-38fd-4d88-bd91-475ca4e20cda%40sdc-v-sessmgr02>
- Turkish Think Tank, *Economic relations between Turkey and Saudi Arabia unaffected by differences in foreign* accessed 12/2020 at, <http://www.turkishthinktank.net/articles/economic-relations-between-turkey-and-saudi-arabia-unaffected-by-differences-in-foreign-policy/>
- Walt, S.M., (1998), *International Relations: One World, Many Theories*, Foreign Policy. Spring98, Issue 110, p29. 17p. 1 Chart., accessed 12/2020, at <https://www.semanticscholar.org/paper/International-Relations%3A-One-World%2C-Many-Theories-Walt/61e98cedbbf4d45f6daafa9ca40fc4c188a441d6>
- Wendt, A., (1992), *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*. Cambridge University Press, accessed 12/2020.at <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/abs/anarchy-is-what-states-make-of-it-the-social-construction-of-power-politics/B03BC7C9AAC5211B6DC319C077C1A854>
- Yiallourides, C. (9/8/2019), *Coercive tactics: China, Turkey and International Law*, Maritime Issues, accessed 12/2020, <http://www.maritimeissues.com/politics/coercive-tactics-china-turkey-and-international-law.html>
- Zannoti, J., & Clayton T. (2018), *Turkey, Backround and US relations*, Congressional Research Service accessed 12/2020 at www.crs.gov

